

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет радіоелектроніки

Факультет інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
(повна назва)

Кафедра економічної кібернетики та управління економічною безпекою
(повна назва)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА Пояснювальна записка

рівень вищої освіти другий (магістерський)

Організаційно-правове забезпечення економічної
безпеки підприємства
(тема)

Виконав:
студент 2 курсу, групи УФЕБм-22-1
Чулков Д.І.
(прізвище, ініціали)

Спеціальність 073 Менеджмент
(код і повна назва спеціальності)

Тип програми освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Освітня програма Управління
фінансово-економічною безпекою
(повна назва освітньої програми)

Керівник проф. Полозова Т.В.
(посада, прізвище, ініціали)

Допускається до захисту

Зав. кафедри

(підпис)

Полозова Т. В.

(прізвище, ініціали)

2024 р.

Харківський національний університет радіоелектроніки

Факультет інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
(повна назва)

Кафедра економічної кібернетики та управління економічною безпекою
(повна назва)

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 073 Менеджмент
(код і повна назва)

Тип програми освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Освітня програма Управління фінансово-економічною безпекою
(повна назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Зав. кафедри _____
(підпис)
« _____ » _____ 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

студентові Чулкову Данілу Ігоровичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Організаційно-правове забезпечення економічної безпеки підприємства
затверджена наказом по університету від 03 листопада 2023 р. № 1292 Ст
2. Термін подання студентом роботи до екзаменаційної комісії 10 січня 2024 р.
3. Вихідні дані до роботи Наукові інформаційні джерела, періодичні видання, теоретичні та методичні розробки вчених в області забезпечення економічної безпеки підприємств, статистичні дані досліджуваного підприємства

4. Перелік питань, що потрібно опрацювати в роботі
Вступ. 1 Теоретичний базис організаційно-правового забезпечення економічної безпеки підприємства. 2 Аналіз результатів діяльності та характеристика системи економічної безпеки ТОВ ТГ «СОЮЗ». 3 Напрями удосконалення організаційно-правового забезпечення економічної безпеки підприємства. Висновки. Перелік джерел посилання. Додаток.

5. Перелік графічного матеріалу із зазначенням креслеників, схем, плакатів, комп'ютерних ілюстрацій _____

1. Об'єкт, предмет, мета і задачі дослідження. _____

2. Визначення поняття «економічна безпека підприємства». _____

3. Функціональні складові економічної безпеки підприємства. _____

4. Основні нормативні акти, що регулюють охоронну діяльність. _____

5. Нормативні акти, що регулюють законодавство про інформацію. _____

6. Нормативні акти, що регулюють використання спеціальних засобів. _____

7. Основні техніко-економічні показники діяльності підприємства ТОВ ТГ «СОЮЗ». _____

8. Організаційна схема служби безпеки підприємства ТОВ ТГ «СОЮЗ». _____

9. Рекомендації щодо удосконалення служби безпеки досліджуваного _____

підприємства. _____

10. Запропонована система економічної безпеки для ТОВ ТГ «СОЮЗ». _____

11. Рекомендації щодо удосконалення нормативно-правового _____

забезпечення економічної безпеки ТОВ ТГ «СОЮЗ». _____

12. Структурно-логічна характеристика результатів дослідження. _____

6. Консультанти розділів роботи (п.6 включається до завдання за наявності консультантів згідно з наказом, зазначеним у п.1)

Найменування розділу	Консультант (посада, прізвище, ім'я, по батькові)	Позначка консультанта про виконання розділу	
		підпис	дата

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Виконання першого розділу роботи	06.11.2023-16.11.2023	виконано
2	Виконання другого розділу роботи	17.11.2023-27.11.2023	виконано
3	Виконання третього розділу роботи	28.11.2023-18.12.2023	виконано
4	Оформлення роботи	19.12.2023-23.12.2023	виконано
5	Перевірка роботи на плагіат	24.12.2023-27.12.2023	виконано
6	Підготовка доповіді та ілюстративного матеріалу	28.12.2023-05.01.2024	виконано
7	Рецензування роботи	06.01.2024-09.01.2024	виконано
8	Подання роботи до екзаменаційної комісії	10.01.2024	

Дата видачі завдання 06 листопада 2023 р.

Студент _____

(підпис)

Керівник роботи _____

(підпис)

проф. Полозова Т.В.

(посада, прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 92 с., 7 табл., 15 рис., 53 джерела, 1 додаток.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ, СИСТЕМА, ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ЗАГРОЗИ.

Об'єктом дослідження є управління системою економічної безпеки підприємства.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування та розробка рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-правового забезпечення економічної безпеки підприємства.

Розкрито теоретичні аспекти організаційного забезпечення економічної безпеки підприємства. Розглянуто основи правового забезпечення економічної безпеки підприємства. Проаналізовано фінансові результати діяльності ТОВ ТГ «СОЮЗ». Наведено характеристику системи економічної безпеки ТОВ ТГ «СОЮЗ». Проаналізовано функціональні складові системи економічної безпеки підприємства. Розроблено організаційні заходи щодо покращення системи економічної безпеки ТОВ ТГ «СОЮЗ». Запропоновано практичні рекомендації щодо вдосконалення правового забезпечення економічної безпеки підприємства. Наведено структурно-логічну характеристику результатів дослідження.

ABSTRACT

Master thesis: 92 p., 7 tables, 15 fig., 53 sources, 1 exhibit.

ECONOMIC SECURITY, PROVISION OF ECONOMIC SECURITY, SYSTEM, ORGANIZATIONAL SECURITY, LEGAL SECURITY, THREATS.

The object of the research is the management of the economic security system of the enterprise.

The purpose of the research is the theoretical substantiation and development of recommendations for improving the organizational and legal provision of economic security of the enterprise.

The theoretical aspects of the organizational support of economic security of the enterprise are revealed. The basics of legal provision of the economic security of the enterprise are considered. The financial results of TG «SOYUZ» LLC were analyzed. The characteristics of the economic security system of TG «SOYUZ» LLC are given. The functional components of the enterprise's economic security system are analyzed. Organizational measures have been developed to improve the economic security system of TG «SOYUZ» LLC. Practical recommendations on improving the legal provision of the economic security of the enterprise are offered. The structural and logical characteristics of the research results are presented.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
1 Теоретичний базис організаційно-правового забезпечення економічної безпеки підприємства.....	9
1.1 Теоретичні аспекти організаційного забезпечення економічної безпеки підприємства.....	9
1.2 Основи правового забезпечення економічної безпеки підприємства.....	26
2 Аналіз результатів діяльності та характеристика системи економічної безпеки ТОВ ТГ «СОЮЗ».....	48
2.1 Загальна характеристика та аналіз основних техніко-економічних показників діяльності підприємства.....	48
2.2 Функціональні складові системи економічної безпеки підприємства	59
3 Напрями вдосконалення організаційно-правового забезпечення економічної безпеки підприємства.....	63
3.1 Розробка організаційних заходів щодо покращення системи економічної безпеки ТОВ ТГ «СОЮЗ»	63
3.2 Практичні рекомендації щодо вдосконалення правового забезпечення економічної безпеки підприємства.....	71
3.3 Структурно-логічна характеристика результатів дослідження.....	81
Висновки.....	84
Перелік джерел посилання.....	86
Додаток А Копії публікацій.....	93

ВСТУП

Безпека завжди вважалася ключовим аспектом сталого розвитку суспільства. У сучасних умовах захист суб'єктів господарювання стає все більш важливим, оскільки правоохоронні органи не завжди можуть ефективно реагувати, а приватна охорона може виявитися фінансово важкодоступною та викликати недовіру стосовно захисту конфіденційної інформації з боку третіх сторін. У зв'язку з цим підприємці прагнуть розробити власну систему економічної безпеки, в основі якої часто лежать підрозділи фізичної та технічної безпеки, такі як відеоспостереження та сигналізація, пов'язані з централізованим пунктом спостереження державної служби охорони. Однак при формуванні внутрішнього підрозділу фізичної охорони власники підприємств стикаються з проблемами організаційно-правового характеру та управління безпековою діяльністю. Недостатня розвиненість та відставання законодавства України в сфері безпеки ускладнюють цей процес, оскільки важливо, щоб охорона на підприємстві працювала в межах закону та не порушувала правові норми.

Теоретико-методичні аспекти управління економічною безпекою підприємства досліджувалися у роботах таких авторів, як Т.В. Полозова, Л.С. Любохинець, Г.В. Блакита, Л.М. Шмалій, Т.З. Гвініашвілі, В.В. Халецька, Д.С. Зінченко, Г.Ю. Ткачук, Т.П. Ткаченко та інших. Визнаючи важливість наукового та практичного внеску у сферу, слід зазначити, що організаційно-правові аспекти економічної безпеки підприємства залишаються недостатньо вивченими.

Об'єктом дослідження є управління системою економічної безпеки підприємства.

Предметом дослідження є організаційне та правове забезпечення економічної безпеки підприємства.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування та розробка рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-правового забезпечення економічної безпеки підприємства.

Завдання дослідження:

- розкрити теоретичні аспекти організаційного забезпечення економічної безпеки підприємства;
- розглянути основи правового забезпечення економічної безпеки підприємства;
- проаналізувати фінансові результати діяльності ТОВ ТГ «СОЮЗ»;
- навести характеристику системи економічної безпеки ТОВ ТГ «СОЮЗ»;
- проаналізувати функціональні складові системи економічної безпеки підприємства;
- розробити організаційні заходи щодо покращення системи економічної безпеки ТОВ ТГ «СОЮЗ»;
- запропонувати практичні рекомендації щодо вдосконалення правового забезпечення економічної безпеки підприємства;
- навести структурно-логічну характеристику результатів дослідження.

Методичною основою для проведення дослідження стали періодичні наукові видання, законодавство України, фінансова звітність досліджуваного підприємства та електронні джерела.

У процесі виконання роботи використано загальнонаукові методи аналізу, вивчення наукової літератури, законодавчих норм, а також визначення стану об'єкта дослідження.

Основні наукові результати дослідження:

- розроблено організаційні заходи щодо покращення системи економічної безпеки ТОВ ТГ «СОЮЗ»;

– запропоновано практичні рекомендації щодо вдосконалення правового забезпечення економічної безпеки підприємства.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що запропоновані рекомендації можуть бути використані підприємствами різних галузей для організаційно-правового забезпечення економічної безпеки.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і практичні результати проведених досліджень, висновки і рекомендації, що викладені в роботі, доповідались на IV Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні стратегії економічного розвитку: наука, інновації та бізнес-освіта» (Харків, 2023).

Публікації. Результати досліджень, проведених у роботі, опубліковано у 2 наукових працях, у тому числі 1 статті у колективній монографії та 1 тезах доповіді на конференції.

1 ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Теоретичні аспекти організаційного забезпечення економічної безпеки підприємства

Основною метою кожного підприємства є забезпечення стабільності та постійного розвитку. Для досягнення цієї мети важливо підтримувати високий рівень економічної безпеки, щоб ефективно реагувати на можливі загрози. Успішна реалізація цієї мети великою мірою залежить від того, як керівництво підходить до організаційно-правового забезпечення економічної безпеки. Справжня організація економічної безпеки підприємства є важливою, оскільки вона спрямована на протидію конкретним та потенційним загрозам, мінімізацію збитків від можливих ризиків і забезпечення нормального розвитку та функціонування підприємства. Ефективність безпеки підприємства визначається грамотністю її організації, що впливає на подальші перспективи діяльності підприємства.

Довгий час вітчизняні вчені не приділяли достатньо уваги питанням безпеки, оскільки це завдання виключно державних структур. У той час, як на заході розвинена приватна власність, суб'єкти господарювання визначалися як самостійні в рішенні питань безпеки. У цей період служба безпеки підприємства отримала визначеність на законодавчому рівні, отримавши права щодо забезпечення безпеки, захисту конфіденційної інформації та інших аспектів.

Отже, зарубіжні вчені вже давно звернули свою увагу на дослідження питань безпеки суб'єктів господарювання, випереджаючи в цьому вітчизняних науковців. Українська наука почала вивчати аспекти безпеки під впливом поширення приватної власності, але в цій сфері нам бракує необхідного досвіду. Це відображено в законодавстві та ставленні власників і

керівників підприємств до служби безпеки. Це ставить під сумнів ефективність питань безпеки: «Як правильно організувати службу безпеки?», «Які функції вона повинна виконувати?», «Які ресурси та засоби повинна мати для ефективного забезпечення безпеки?». На жаль, українське законодавство не завжди надає вичерпні відповіді на ці питання. У зв'язку з цим, підприємства намагаються привертати на посади керівників осіб із досвідом у галузі забезпечення безпеки.

У сучасних умовах господарювання основна мета кожного підприємства – це забезпечення стабільного функціонування та досягнення стратегічних цілей. З цією метою необхідно постійно підтримувати високий рівень економічної безпеки, що залежить від ефективності запобігання та протидії можливим загрозам. Важливо мати кваліфікованих спеціалістів з фінансово-економічної безпеки, які гарантуватимуть оптимальний рівень захисту від негативних впливів зовнішнього та внутрішнього середовища [1].

Ефективне функціонування підприємства в сучасних умовах економіки, політики і суспільства неможливе без забезпечення його економічної безпеки, яка відіграє велику роль і є необхідною умовою для діяльності господарських суб'єктів [2].

У наукових дослідженнях, що розглядають дану проблематику, розглядаються різні трактування поняття економічної безпеки, які визначені у таблиці 1.1.

Отже, можна зазначити, що економічна безпека підприємства представляє собою комплекс заходів, спрямованих на запобігання та протидію можливим ризикам і загрозам, або на мінімізацію збитків від завданої шкоди. Це включає різноманітні заходи, такі як фізична охорона, перевірка надійності персоналу, правова безпека, технічна безпека та інші.

Таблиця 1.1 – Визначення поняття «економічна безпека підприємства»

Автор	Інтерпретація
Л. М. Шмалій [3]	Економічна безпека підприємства – найефективніше використання ресурсів, які забезпечують стабільне функціонування підприємства.
Т. З. Гвініашвілі, В. В. Халецька [4]	Економічна безпека підприємства являє собою результат функціонування комплексу складників, які спрямовані на подолання фінансово-економічних ризиків підприємства. Підтримка економічної безпеки підприємства – це забезпечення найбільш ефективного використання його ресурсів із метою запобігання ризикам, істотним відхиленням від орієнтирів загальної стратегії і стратегії безпеки, а також створення умов стабільного функціонування основних її елементів
Д. С. Зінченко [5]	Виокремлюючи питання управління економічною безпекою підприємства запропоновано наступне наукове положення: рівень економічного розвитку підприємства як результат впливу управлінських функцій та системи керованих чинників визначає як наслідок рівень економічної безпеки підприємства, і, в свою чергу, впливає на формування майбутнього рівня його економічного розвитку
Г. Ю. Ткачук [6]	Економічна безпека є складною економічною категорією, адже виступає складовим елементом загальної системи підприємства, яка з одного боку, характеризує стан гармонізації відносин між внутрішнім та зовнішнім середовищем підприємства, що дає можливість забезпечувати йому економічно стійкий та безпечний стан, а з іншого – є складовою частиною системи більш вищого рівня (галузі, регіону, країни). Забезпечення економічної безпеки означає досягнення запланованого рівня економічної безпеки у довгостроковій перспективі шляхом реалізації економіко-організаційних, адміністративних та правових методів, форм та засобів впливу керуючої системи та систему економічної безпеки підприємства з метою мінімізації можливих втрат та досягнення стану його захищеності
Т. П. Ткаченко [7]	Головною метою забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств виступає своєчасне виявлення екзогенних та ендегенних загроз та вжиття адекватних факторів, що спроможні протидіяти та нейтралізувати їх, а також створення умов щодо задіювання потенціалу промислового підприємства для забезпечення його конкурентоспроможності

Економічна безпека характеризується наявністю достатніх фінансових ресурсів, необхідних для здійснення простого та розширеного відтворення, виконання фінансових зобов'язань та захисту від зовнішніх та внутрішніх загроз для підтримки фінансово-економічних інтересів підприємства [8].

Економічна безпека підприємства представляє собою систему впорядкованих відносин, яка виконує складні функції регулювання процесів формування та ефективного інвестування капіталу, спрямовані на досягнення стратегічних фінансових показників при мінімізації ризиків у комерційній та фінансовій діяльності. Головна мета полягає в довгостроковому безкризовому розвитку, урахуванні галузевих особливостей та сталому зростанні ринкової вартості бізнесу у майбутньому [9].

Економічна безпека підприємства означає не лише захищеність його капіталу, але й готовність впроваджувати нові механізми фінансових угод, захищати права всіх учасників фінансових відносин, організовувати та контролювати фінансово-економічні потоки та узгоджений рівень страхування різноманітних непередбачуваних ризиків [10].

Основні завдання економічної безпеки підприємства включають сприяння досягненню стратегічних цілей, ефективне використання економічних ресурсів, адаптацію до впливу зовнішніх чинників, забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності, охорону інформації, комерційної таємниці, безпеку персоналу, інтелектуальної власності, а також захист матеріальних та фінансових цінностей підприємства [5].

Однак для ефективного забезпечення безпеки підприємствам необхідно створити систему економічної безпеки. Процес формування цієї системи повинен бути обґрунтованим, оптимальним та обґрунтованим економічно, з урахуванням необхідних витрат, які не перевищують рівень, коли вони стають необґрунтовано великими та несприятливо впливають на фінансову та економічну раціональність [11].

Забезпечення економічної безпеки вимагає від суб'єктів господарювання створення та впровадження власної системи безпеки, яка має на меті вчасне виявлення та запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам, захист інтересів підприємства та досягнення основної мети його діяльності [12]. Ця система виконує конкретні функції для забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Розглянемо визначення системи економічної безпеки, які зустрічаються в науковій літературі:

– система економічної безпеки представляє собою комплекс взаємопов'язаних організаційно-правових заходів, які реалізуються спеціальними службами та підрозділами підприємства. Мета цієї системи полягає в захисті життєво важливих інтересів підприємства від реальних або потенційних загроз з метою забезпечення успішного економічного розвитку [3];

– система економічної безпеки визначається як сукупність взаємопов'язаних елементів, підсистем, фінансових інструментів, методів та заходів, спрямованих на забезпечення безпеки підприємства та досягнення ним основної мети діяльності [7];

– система економічної безпеки включає комплекс взаємопов'язаних управлінських заходів організаційно-правового та фінансово-економічного характеру. Ці заходи реалізуються уповноваженими органами, службами та підрозділами суб'єкта господарювання з метою захисту його інтересів від протиправних дій. Мета полягає в уникненні значущих економічних втрат і стабілізації тактичних та стратегічних цілей для досягнення конкурентних переваг та економічного зростання в майбутньому [13].

Отже, система економічної безпеки підприємства функціонує у формі функціональної організаційної системи, яка використовує сили та засоби для виконання завдань забезпечення безпеки. Задля цього створюється функціональна система, що визначає основні напрямки забезпечення

безпеки, а далі організуються відповідні відділи, підрозділи та служби, що відповідають за виконання цих функцій.

Забезпечення економічної безпеки підприємства передбачає створення необхідних елементів та загальної схеми організації безпеки. Формування та операційне функціонування системи економічної безпеки підприємства пов'язані з різноманітними процесами [14].

Система економічної безпеки будь-якого суб'єкта господарювання, незалежно від його виду та сфери діяльності, є сукупністю наукової теорії безпеки, стратегії та політики безпеки, методів і засобів забезпечення безпеки, концептуальних засад безпеки [15].

Функціональні складові економічної безпеки підприємства в контексті функціональних складових представлена на рис. 1.1.

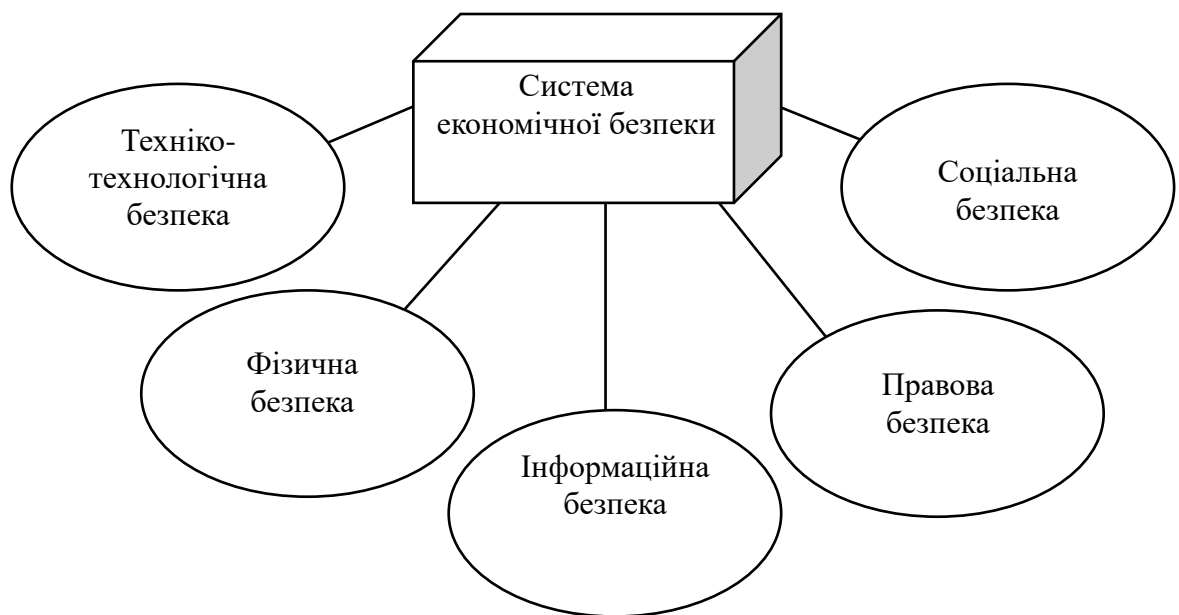

Рисунок 1.1 – Функціональні складові економічної безпеки підприємства

У дану систему також входить інформаційно-аналітичне забезпечення, яке служить для вивчення стану внутрішнього і зовнішнього середовища, збираючи та аналізуючи інформацію. Це дозволяє ефективно реагувати на зміни в середовищах та приймати управлінські рішення. Інформаційно-

аналітичне забезпечення дозволяє відстежувати фінансовий стан підприємства і проводити моніторинг за діями конкурентів, використовуючи відкрито доступну інформацію.

Система економічної безпеки підприємства взаємодіє з агресивним зовнішнім середовищем, і ця взаємодія впливає на обидві сторони. Вплив зовнішнього середовища на систему фінансової безпеки та вплив самої системи на зовнішнє середовище здійснюються через їх взаємодію. Формування системи вимагає усвідомлення її основних елементів та встановлення взаємозв'язків між ними. Деякі дослідники рекомендують включати до системи економічної безпеки підприємства конкретний набір елементів, які визначають вплив негативних факторів на її стан [16].

Система економічної безпеки підприємства має такі основні завдання:

- захист правомірних прав і інтересів підприємства та його працюючих;
- збирання, аналіз, оцінювання даних та передбачення розвитку ситуації;
- дослідження партнерів, замовників, конкурентів, претендентів на роботу;
- виявлення, запобігання і припинення можливості незаконної та іншої шкідливої діяльності працівників підприємства, що загрожує його безпеці;
- забезпечення зберігання матеріальних цінностей і відомостей;
- отримання потрібної інформації для розробки найкращих управлінських рішень з питань стратегії і тактики економічної діяльності компанії тощо.

Управління системою економічної безпеки підприємства взаємодіє з такими функціями управління, як планування, мотивація, управління, аналіз та контроль в процесі прийняття управлінських рішень.

Забезпечення економічної безпеки вимагає впровадження власної системи безпеки на підприємстві [17]. Згідно зі ст. 64 Господарського

кодексу України, підприємство може включати в себе виробничі структурні підрозділи (виробництва, цехи, відділення, дільниці, бригади, бюро, лабораторії і т.д.), а також функціональні структурні підрозділи апарату управління (управління, відділи, бюро, служби і т.д.) [18]. З цього випливає, що в її функціональній структурі може бути включена служба безпеки.

Створення служби безпеки на підприємстві залежить від його розміру, зазвичай це практикується на великих підприємствах. Щодо економічної безпеки малих та середніх підприємств, вона може бути забезпечена органами внутрішніх справ на місцевому рівні або компетентними органами в межах державної служби безпеки [19].

Отже, на підприємстві формується служба безпеки, що включає в себе підрозділи різних напрямів (відділ охорони та фізичного захисту, сектор технічного захисту інформації, відділ інформаційно-аналітичного забезпечення, відділ захисту комерційної таємниці тощо.), які підпорядковані видам діяльності підприємства.

Основні принципи, структура і організація служби безпеки набувають чинності в разі їх зафіксованості у ключових правових, юридичних і організаційних документах підприємства. Діяльність служби безпеки ґрунтується на таких основах:

- Закон України «Про охоронну діяльність»;
- законодавство України в галузі безпеки;
- Господарський кодекс України (ГКУ);
- Кодекс законів про працю (КЗпП);
- статут підприємства, колективний договір, трудові угоди, внутрішні трудові правила для співробітників, посадові обов'язки керівників, фахівців, робітників і службовців.

Організація охоронної діяльності, як і будь-якої іншої, вимагає компетентного підходу для забезпечення ефективності безпеки. Важливо, щоб керівник служби безпеки підприємства відповідав встановленим

вимогам щодо освіти, напряму діяльності, робочого досвіду тощо. Міністерство соціальної політики України затвердило довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників «Безпека господарської діяльності підприємства, установи, організації» від 11 жовтня 2011 року, в якому визначені кваліфікаційні характеристики для керівників, професіоналів, фахівців та технічних службовців.

Згідно з цим довідником, охоронці поділяються на 4 розряди в залежності від рівня освіти або стажу роботи на конкретних посадах. Кожен працівник, відповідно до свого розряду, має право виконувати відповідні функції.

Особи, які займають керівні посади в структурі служби безпеки підприємства, повинні бути фахівцями у сфері організації заходів з охорони. Цей фахівець може мати один з наступних кваліфікаційних показників:

– вища освіта та стаж роботи не менше 3 років на офіцерських посадах в оперативних та слідчих підрозділах органів внутрішніх справ, міліції охорони, СБУ, або стаж роботи не менше 3 років на командних посадах стройових частин та навчальних закладів Збройних Сил, на посадах середнього та старшого начальницького складу правоохоронних органів, військових формувань, утворених відповідно до законів, та відомчої воєнізованої охорони;

– вища освіта та стаж роботи на керівних посадах (директора, заступника директора, керівника філії, іншого відокремленого підрозділу) суб'єкта охоронної діяльності не менше 3 років, або стаж роботи не менше 3 років на посадах, відповідальних за напрям охорони;

– вища юридична освіта та стаж роботи за спеціальністю в суб'єкта охоронної діяльності не менше 3 років.

Отже, керівництво суб'єктом охоронної діяльності може здійснювати лише особа із вищою освітою та трьома роками досвіду роботи на керівних посадах у сфері охорони чи правоохоронних органах.

Підприємство, яке має власний відділ охорони, повинно щорічно до 15 грудня надавати органу ліцензування інформацію щодо свого персоналу охорони. Ця інформація повинна включати загальну кількість персоналу охорони та рівень їх кваліфікації на 1 грудня. Таким чином, Міністерство внутрішніх справ має можливість контролювати рівень професійності та кадровий потенціал охоронних фірм.

Відповідно до умов ліцензії, охоронне підприємство може отримати ліцензію навіть без наявності персоналу охорони у своєму штаті на момент отримання ліцензії. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 18 листопада 2020 р. № 960 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження охоронної діяльності», документи, що підтверджують кваліфікаційний рівень, стан здоров'я та відсутність судимостей, подаються лише в разі наявності такого персоналу в штаті охоронної фірми на момент отримання ліцензії.

Охоронні підприємства, які включають персонал охорони до свого штату, зобов'язані представити певний пакет документів для отримання ліцензії. Цей пакет включає список персоналу у затвердженій формі, копії паспортів охоронців, копії довідок від нарколога та психолога, копії медичних висновків про відсутність обмежень за станом здоров'я для виконання обов'язків охоронців, а також копії трудових книжок або трудових договорів [20].

У контексті економічної безпеки підприємства, що враховує як сучасні аспекти його функціонування, так і безпеку його майбутнього розвитку, стає очевидним, що цільовим напрямком безпеки повинна бути охоплена діяльність усіх структурних підсистем підприємства та всіх його процесів. Таким чином, управління фінансово-економічною безпекою підприємства має вважатися ключовим пріоритетом в його функціонуванні та розвитку (за винятком підприємств з іншими основними цілями) [21].

Систему управління безпекою слід розглядати як один з функціональних напрямів управління підприємством, що включає процеси планування, організації, мотивації та контролю. Це необхідно для досягнення цілей функціонування підприємства (за винятком випадків, коли підприємства мають інші основні цілі) [22].

Використання сучасних методів управління на підприємстві має за мету забезпечити ефективність фінансово-господарської діяльності та реалізацію стратегії розвитку, сприяючи досягненню відповідного рівня економічної безпеки [23]. Однак не кожен власник підприємства може самостійно налагодити охоронну діяльність ефективно. Недостатній досвід та несповна розуміння ситуації можуть призвести до створення неефективної системи економічної безпеки, яка фактично не працює, а лише витрачає бюджет підприємства.

Основна мета управління економічною безпекою підприємства полягає в забезпеченні його стійкого та максимально ефективного функціонування, а також у створенні потенціалу для майбутнього розвитку [24].

Відсутність фахівця з безпеки може призвести до ситуації, де служба безпеки робить вигляд, що вона працює, але насправді не ефективна. Це може призвести до негативних відгуків топ-менеджменту, урізання бюджету та скорочення персоналу служби безпеки. Такий підхід може призвести до збитків і неможливості адекватно протидіяти існуючим та потенційним загрозам. Лише при наявності кваліфікованих кадрів з досвідом в області безпеки можливе створення ефективної системи фінансово-економічної безпеки, яка забезпечить надійність персоналу і здатність протистояти загрозам.

При настанні моменту, коли на підприємстві з'являється фахівець із досвідом у галузі забезпечення безпеки, і йому довіряють організацію управління охоронною діяльністю, з'являється ефективний та адекватний захист від загроз. Начальник служби безпеки повинен підтримувати тісний

зв'язок з вищим керівництвом та бути відомим у всіх аспектах життєдіяльності підприємства. Це особливо важливо, оскільки без належної інформації важко контролювати ситуацію. Важливо встановити систему щоденної звітності від керівників відділів та підрозділів служби безпеки про стан справ і виявлені порушення персоналом, щоб швидко реагувати на можливі проблеми. Оскільки законодавство України в галузі охоронної діяльності має певні прогалини, важливо вести роботу через фахівця у цій області, зазвичай через начальника служби безпеки підприємства, для уникнення можливих протиправних дій з боку охорони та порушень законодавства.

Управління економічною безпекою підприємства має дотримуватися конкретних правил і принципів. Виконання завдань та функцій системи фінансово-економічної безпеки відбувається при дотриманні основних принципів управління, включаючи:

- розробка системи безпеки відповідно до чинного законодавства України та нормативних актів у сфері безпеки підприємства.

- легітимність усіх управлінських рішень та їх відповідність чинному законодавству (принцип законності).

- взаємопов'язаність та взаємоузгодженість всіх елементів системи управління фінансово-економічною безпекою підприємства (принцип системності побудови).

- вища ефективність роботи системи безпеки порівняно з її вартістю (принцип економічної доцільності).

- витрати на заходи з ліквідації загроз мають бути менше, ніж можливі збитки від їх реалізації (принцип ефективності управлінських рішень).

- своєчасне запобігання або ефективне подолання негативного впливу загроз, забезпечуючи при цьому розвиток підприємства (принцип результативності).

- витрати на запобігання та подолання загроз повинні бути адекватні їх рівню та обсягу (принцип оптимізації витрат).

- здійснення заходів безпеки з використанням сучасних досягнень науки й техніки, які забезпечують надійний захист на різних рівнях безпеки (принцип обґрунтованості).

Керівник служби безпеки ретельно вивчає обстановку на підприємстві і вживає заходів для забезпечення безпеки, іноді беручи участь у реорганізації самого підприємства і розглядаючи питання, пов'язані з забезпеченням безпеки. Він відповідає за перевірку персоналу, прийняття нових працівників, надання дозволів чи відмови за результатами перевірки. Начальник служби безпеки бере участь у всіх зборах з директором підприємства, контролює діяльність виробничих, торгових та фінансових підрозділів для отримання інформації щодо можливих загроз і ризиків, які можуть вплинути на прибутковість через ненадійність персоналу або конкуренцію.

Таким чином, головною метою управління економічною безпекою підприємства є забезпечення його стійкого та максимально ефективного функціонування, створення потужного потенціалу для майбутнього розвитку, підвищення продуктивності операційної системи та раціонального використання ресурсів, забезпечення певного рівня життя персоналу та якості економічних процесів підприємства, а також постійне стимулювання зростання наявного потенціалу та його стабільного розвитку.

У зв'язку із наявністю різноманітних загроз, які можуть впливати одночасно на різні аспекти діяльності підприємства, виникає об'єктивна необхідність розробки та впровадження заходів для поліпшення економічних механізмів управління його економічною безпекою. Основними об'єктами захисту виступають різні види ресурсів, такі як фінансові, матеріальні, інформаційні та кадрові [28].

Службі безпеки підприємства доводиться вирішувати різноманітні завдання. Одним із ключових є забезпечення безпеки виробничо-торговельної діяльності та захист конфіденційної інформації, яка становить комерційну таємницю. Це включає захист від несанкціонованого доступу та недопущення отримання такої інформації третіми особами, які можуть завдати матеріальну чи моральну шкоду. Служба безпеки повинна забезпечити правовий захист такої інформації та впровадити технічні заходи для запобігання несанкціонованому доступу та копіюванню. З цією метою створюється спеціальний відділ, який відповідає за захист комерційної таємниці, контролює доступ та допуск персоналу до конфіденційної інформації та займається виявленням та локалізацією можливих витоків конфіденційної інформації.

Потрібно також вирішувати завдання забезпечення безпеки будівель, приміщень, обладнання, продукції та технічних засобів, необхідних для виробничої діяльності. Для цього слід організувати відділ охорони і фізичного захисту, а також встановити сигналізацію.

Охорона об'єктів може мати різні форми, такі як одиночні чи парні пости, цілодобова, денна чи нічна охорона, тимчасова, організована на постах, на маршрутах або караулах (з від 2 до 20 постів охорони). Зазвичай на один цілодобовий пост при 8-годинному робочому дні призначається 6 охоронців. Охорона може бути організована на контрольно-пропускних пунктах, в приміщенні об'єкта, на території, поблизу об'єкта, на пунктах відеоспостереження, по периметру огороження, на особливо важливих ділянках та у найбільш уразливих місцях території або за допомогою мобільних груп реагування з пунктів централізованого спостереження [29].

Забезпечення надійності охорони об'єктів та власності підприємства вимагає встановлення кількох рівнів захисту. Зазвичай, перший рівень забезпечує захист території підприємства, на якій розташовані відповідні будівлі. Другий рівень відповідає за захист самих будівель, тоді як третій

рівень забезпечує безпеку приміщень офісу та цінностей, розташованих в них [30].

Незважаючи на те, що на підприємствах існує служба безпеки і законодавство України обмежує право охорони мати засоби зброї, які можуть бути використані для стримування рейдерських захоплень чи організованих нападів, вона може приймати заходи для відповіді на несанкціоноване проникнення грабіжників. Однак в разі серйозних правопорушень, таких як збройний напад, можливості охорони вже обмежені. У таких випадках необхідно викликати поліцію чи інші уповноважені служби, які мають озброєння і можуть оперативно втрутитися у події при спрацюванні сигналізації або в разі натискання тривожної кнопки.

Служба безпеки також має завдання забезпечення режиму безпеки під час проведення різних заходів, включаючи зустрічі, переговори, наради, засідання, пов'язані з діловою співпрацею на національному та міжнародному рівнях. Особливу увагу слід приділити перевірці учасників нарад, щоб виключити можливість участі осіб без відповідного допуску до комерційної таємниці.

Важливим аспектом забезпечення безпеки є організація конкурентної розвідки та контррозвідки, яка є необхідним механізмом для отримання інформації про конкурентів та забезпечення конкурентоспроможності. Знання про стан справ основних конкурентів та виявлення нових учасників на ринку є важливим для збереження конкурентних позицій. Підрозділ з конкурентної розвідки допомагає виявити можливі витoki важливої інформації у випадках, коли персонал навмисно чи ненавмисно розголошує цю інформацію або коли працівник з доступом до неї звільняється.

Служба безпеки підприємства повинна активно брати участь у розробці ключових документів, в яких визначаються вимоги забезпечення безпеки та захисту конфіденційної інформації. Це включає такі документи, як Статут, Колективний договір, Правила внутрішнього трудового розпорядку, Положення про підрозділи, а також трудові договори, угоди, підрядні угоди,

посадові інструкції та обов'язки працівників. Також служба безпеки повинна спільно з іншими відділами впроваджувати заходи щодо забезпечення безпеки роботи з документами, що містять конфіденційну інформацію, і контролювати виконання вимог «Інструкції щодо захисту комерційної таємниці».

Служба безпеки також вивчає всі аспекти діяльності підприємства, включаючи комерційну, виробничу, фінансову тощо, з метою виявлення та усунення можливих шляхів витоку конфіденційної інформації. Вона веде облік та аналіз порушень режиму безпеки, акумулює та аналізує інформацію про злочинні наміри конкурентів та інших організацій щодо діяльності підприємства, його клієнтів, партнерів та інших зацікавлених сторін. Усі ці заходи спрямовані на забезпечення нормального функціонування підприємства та уникнення його фінансових труднощів чи банкрутства.

Після виявлення порушень на підприємстві, служба безпеки активно вживає заходи для організації та проведення службових розслідувань у зв'язку із фактами розголошення відомостей, втрати документів та інших порушень безпеки. Вона також відповідає за розробку, ведення, оновлення та поповнення «Переліку відомостей, що становлять комерційну таємницю» та інших нормативних актів, які визначають порядок забезпечення безпеки та захисту інформації. Служба безпеки гарантує строге виконання вимог нормативних документів, що стосуються захисту комерційної таємниці. Крім того, вона веде облік сейфів, металевих шаф, спеціальних сховищ та інших приміщень, призначених для постійного або тимчасового зберігання конфіденційних документів, і використовує технічні засоби для виявлення потенційних каналів витоку інформації.

У випадках, коли підприємство має свої дочірні підприємства або філіали, головна служба безпеки зазвичай відіграє роль керівника для служб і підрозділів безпеки підпорядкованих підприємств, організацій і установ. Вона керує виконанням умов договорів, які стосуються захисту комерційної таємниці. Однак існують випадки, коли на підпорядкованих підприємствах

існує власна служба безпеки, яка функціонує незалежно від інших. Це може відбуватися в умовах, коли існує багато об'єктів і засновників, які самостійно вирішують питання безпеки. Немає чіткого визначення, в якому випадку краще. У обох варіантах діє служба безпеки, відмінність полягає в наявності або відсутності централізованого управління.

Щодо розвитку професійних навичок та здобуття нових знань, служба безпеки регулярно організовує і проводить навчання для працівників підприємства і служби безпеки у всіх аспектах захисту комерційної таємниці. Мета полягає в тому, щоб працівники мали глибоке розуміння підходів до захисту комерційних секретів.

Служба безпеки підприємства повинна підтримувати зв'язок з правоохоронними органами та аналогічними службами суміжних підприємств для вивчення криміногенної обстановки в районі.

Співробітники служби безпеки мають право вимагати суворого і невідхилітного виконання вимог щодо захисту комерційної таємниці від всіх співробітників підприємства, партнерів і клієнтів. Вони також можуть вносити пропозиції щодо поліпшення заходів захисту комерційної таємниці на правовому, організаційному та інженерно-технічному рівнях.

Обов'язки співробітників служби безпеки включають контроль за дотриманням інструкцій щодо захисту комерційної таємниці, повідомлення керівництву про порушення вимог щодо захисту комерційної таємниці та інші дії, що можуть призвести до витоку конфіденційної інформації або втрати документів чи виробів. Крім того, вони зобов'язані не допускати незаконного доступу до документів і матеріалів із грифом «Комерційна таємниця» з боку сторонніх осіб.

Співробітники служби безпеки несуть персональну відповідальність за порушення безпеки комерційної таємниці та за невикористання своїх прав при виконанні функціональних обов'язків з захисту конфіденційних відомостей підприємства.

1.2 Основи правового забезпечення економічної безпеки підприємства

Розвиток законодавства України в галузі безпеки відбувається дуже повільно, і існуючі правові норми не повністю відповідають сучасним умовам. Ці закони недостатньо ефективні та лише загально схематично описують організацію охоронних заходів на підприємствах. Проблемою є також відсутність чіткого переліку моделей спеціальних засобів, які може використовувати персонал охорони, замість загального переліку дозволених видів таких засобів.

Державні органи відіграють ключову роль у забезпеченні захищеності суб'єктів господарювання від різноманітних загроз їх економічній безпеці. Це досягається шляхом:

- формування правового захисту підприємства, охоплюючи аспекти захисту приватної власності та регулювання господарських відносин;
- запобігання формуванню монополій і зловживанню монопольним становищем, боротьба з недобросовісною конкуренцією та контроль цін для забезпечення ринкової безпеки;
- нормативно-правового регулювання охорони інтелектуальної власності та захисту комерційної таємниці для забезпечення інтелектуальної та інформаційної безпеки [31].

Правове забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства повинно бути організоване належним чином, оскільки існує потенційна загроза того, що служба безпеки підприємства та її підрозділи можуть порушувати закон. Для того щоб уникнути такої ситуації, розглянемо правову структуру охоронної діяльності на підприємстві, представлену в таблиці 1.2, де наведені основні нормативні акти, що регулюють цю сферу.

Таблиця 1.2 – Основні нормативні акти, що регулюють охоронну діяльність

Нормативний акт	Основний зміст
Закон України «Про охоронну діяльність» від 22 березня 2012 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17#Text	Визначені основні положення ведення охорони. Закон встановлює засади та принципи здійснення охоронної діяльності в Україні. У ньому міститься перелік організаційних, технічних, професійних вимог до ведення охоронної діяльності
Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 2 березня 2015 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text	Визначає види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, порядок їх ліцензування, встановлює державний контроль у сфері ліцензування, відповідальність суб'єктів господарювання та органів ліцензування за порушення законодавства у сфері ліцензування
Постанова КМУ від 5 серпня 2015 р. № 609 «Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/609-2015-%D0%BF#Text	Визначає перелік органів ліцензування. В постанові чітко вказується, що органом ліцензування в сфері охоронної діяльності є Міністерство Внутрішніх Справ України
Постанова КМУ від 18 листопада 2015 р. № 960 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження охоронної діяльності» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2015-%D0%BF#Text	Надає детальний опис процедури отримання ліцензії на провадження охоронної діяльності, встановлює правила проведення охоронної діяльності та порядок перевірки ліцензіатів, обставини, що зумовлюють анулювання ліцензії

Основним законодавчим актом є Закон України «Про охоронну діяльність» який був прийнятий 22 березня 2012 року. В цьому законі визначені ключові принципи та положення, які стосуються організації та ведення охоронної діяльності в Україні. Документ встановлює засади та принципи здійснення охоронної діяльності і містить перелік організаційних, технічних та професійних вимог, які стосуються цієї сфери [32].

Відповідно до цього законодавчого акта:

- охоронна діяльність означає надання послуг з охорони власності та громадян;
- об'єкт охорони визначається як фізична особа та/або майно;

– суб'єкт охоронної діяльності – це суб'єкт господарювання будь-якої форми власності, зареєстрований на території України, що має ліцензію на здійснення охоронної діяльності;

– охорона майна включає в себе діяльність, спрямовану на забезпечення безпеки, цілісності та недоторканності визначених власником об'єктів та майна. Це включає будівлі, споруди, території, акваторії, транспортні засоби, валютні цінності, цінні папери та інше рухоме та нерухоме майно. Мета полягає в запобіганні або припиненні незаконних дій, спрямованих проти цього майна, та забезпеченні власника повноважень щодо нього;

– охорона фізичної особи включає в себе діяльність, спрямовану на організацію та реалізацію заходів забезпечення особистої безпеки, життя та здоров'я конкретної фізичної особи або групи осіб. Це включає в себе запобігання або уникнення негативного впливу факторів протиправного характеру шляхом взаємодії з діяльністю чи бездіяльністю;

– персонал охорони - це спеціалізовані працівники, які прямо виконують функції з охорони майна або фізичних осіб відповідно до свого рівня кваліфікації;

– фахівець з організації заходів охорони - це керівник суб'єкта охоронної діяльності або його представник, який відповідає за організацію та проведення заходів охорони. До його обов'язків входить контроль за виконанням персоналом охорони визначених їм обов'язків.

Цей закон має на меті створення умов для забезпечення захисту майна та прав суб'єктів господарювання та фізичних осіб. Він також спрямований на забезпечення державного контролю за здійсненням заходів з охорони майна та фізичних осіб, а також на розвиток та вдосконалення галузі надання послуг з охорони власності та громадян.

Органами державного регулювання у цій сфері є Кабінет Міністрів України і центральний орган виконавчої влади у галузі охоронної діяльності.

Державне регулювання здійснюється цими органами відповідно до вимог даного Закону та інших законодавчих актів, таких як «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» та «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

Центральний орган виконавчої влади у галузі охоронної діяльності визначає ліцензійні умови для здійснення охоронної діяльності, встановлює порядок контролю за їх дотриманням та видає, переоформлює, анулює ліцензії на здійснення охоронної діяльності. Орган також має повноваження здійснювати контроль за дотриманням суб'єктами охоронної діяльності ліцензійних умов шляхом проведення перевірок та вносить відомості про ліцензування суб'єкта охоронної діяльності до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Для початку власного охоронного підрозділу або здійснення охоронного бізнесу необхідно ознайомитися з текстом Закону України «Про охоронну діяльність». Цей закон визначає основні положення стосовно охорони та передбачає вимогу до отримання ліцензії для проведення охоронної діяльності. Процес ліцензування регулюється законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [33], який встановлює перелік господарських видів діяльності, що підлягають ліцензуванню, і визначає уніфікований порядок отримання ліцензій, проведення нагляду та контролю в цій сфері, а також відповідальність за порушення відповідного законодавства.

Згідно зі статтею 3 Закону «Про ліцензування видів господарської діяльності» [33], Кабінет Міністрів України визначив у своїй постанові від 05.08.2020 № 609 перелік органів ліцензування, включаючи Міністерство Внутрішніх Справ України (МВС), яке є відповідальним органом для ліцензування в сфері охоронної діяльності [34].

Стаття 6 Закону «Про ліцензування видів господарської діяльності» визначає повноваження органів ліцензування, які включають наступні

функції: отримання та розгляд заяв на отримання ліцензії; розробка проектів ліцензійних умов і їхніх змін, контроль за їх виконанням; внесення прийнятих рішень до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань; формування, ведення та зберігання ліцензійних справ; надання інформаційного та методичного супроводження процесу ліцензування; оприлюднення на офіційному вебсайті інформації щодо прийнятих рішень для відповідного виду господарської діяльності; складання та подання річного ліцензійного звіту до 30 січня наступного року; проведення перевірок документів, що підтверджують відсутність контролю, здійснюваного ліцензіатом осіб – резидентів інших держав, які здійснюють збройну агресію проти України відповідно до Закону України «Про оборону України», або створюють умови для виникнення воєнного конфлікту та застосування воєнної сили проти України [33].

Для легального функціонування підрозділу охорони на підприємстві необхідно отримати ліцензію на проведення охоронної діяльності. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» визначає види діяльності, які підлягають ліцензуванню, регламентує порядок надання ліцензій, встановлює державний контроль у цій сфері та визначає відповідальність суб'єктів господарювання та органів ліцензування за порушення законодавства у галузі ліцензування.

Орган ліцензування відповідає за дотримання законодавства у галузі ліцензування, ухвалює ліцензійні умови та приймає рішення щодо видачі, переоформлення чи анулювання ліцензій. Суб'єкт господарювання, який бажає займатися господарською діяльністю, підпадає під ліцензування, подає відповідні документи до органу ліцензування, зазначені у статті 10 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності». Рішення щодо надання ліцензії чи відмови у наданні повинно бути ухвалене не пізніше, ніж за десять робочих днів з моменту подання заяви [33]. Міністерство внутрішніх справ України є органом ліцензування для сфери

охоронної діяльності, як визначено постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 р. № 609 «Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» [34].

Всі необхідні умови для здійснення охоронної діяльності, включаючи перелік необхідних документів, технічні, кадрові та організаційні вимоги, визначені в постанові Кабінету Міністрів України від 18 листопада 2020 року № 960 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження охоронної діяльності» [20]. Цей документ ретельно розкриває процедуру отримання ліцензії для здійснення охоронної діяльності, встановлює правила виконання охоронних заходів та визначає порядок перевірки ліцензіатів, а також ситуації, що можуть призвести до анулювання ліцензії.

Важливим нормативним актом у сфері ліцензування охоронної діяльності є Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження охоронної діяльності». Цей документ детально описує процедуру отримання ліцензії для провадження охоронної діяльності, встановлює правила здійснення охоронних заходів та визначає порядок перевірки ліцензіатів, а також уточнює ситуації, що можуть призвести до анулювання ліцензії.

Згідно з пунктом 4 постанови, на території України право провадження охоронної діяльності мають юридичні особи та фізичні особи – підприємці, які отримали ліцензію та володіють необхідною матеріально-технічною базою. При цьому ці особи повинні відповідати організаційним, кадровим і технологічним вимогам, встановленим Ліцензійними умовами [20].

Так, у постанові визначено перелік документів, які потрібно подати для отримання ліцензії. До цих документів включаються:

- письмова заява;
- копія паспорта керівника, який претендує на отримання ліцензії;

– документи, які підтверджують кваліфікацію працівників для виконання охоронних функцій (включаючи довідки про відсутність судимостей, медичні свідоцтва та документи про проходження кваліфікаційних випробувань);

– опис представлених документів.

У постанові вказано, що суб'єкт охоронної діяльності повинен:

– зберігати протягом терміну дії ліцензії документи та їх копії, які надавав органу ліцензування, а також ті, що підтверджують достовірність інформації, зазначеної заявником у документах, поданих для отримання ліцензії;

– інформувати орган ліцензування про всі зміни в даних, які були вказані в документах, що додаються до заяви на отримання ліцензії;

– забезпечити присутність керівника ліцензіата, його заступника чи іншої уповноваженої особи під час проведення перевірки відповідності ліцензійних умов;

– зберігати відео- та фотоматеріали, здобуті під час проведення заходів охорони;

– надавати послуги з охорони майна та громадян за умови укладення письмових цивільно-правових договорів охорони. Ці договори повинні бути укладені з урахуванням наявності у замовників охоронних послуг документів, що підтверджують їхні повноваження на володіння (користування) об'єктом охорони на законних підставах. Крім того, охоронна компанія повинна переконатися в правомірності перебування майна, транспортного засобу чи особи у визначеному місці охорони;

– управляти письмовим або електронним обліком договорів охорони і виконувати умови таких договорів, що стосуються надання охоронних послуг третім особам, лише за їхньою письмовою згодою;

- встановлювати умови щодо відшкодування шкоди, заподіяної через неналежне виконання своїх зобов'язань перед замовником, у договорах охорони відповідно до Цивільного кодексу України;

- розміщувати інформацію про ліцензіата, його місцезнаходження, ідентифікаційний код юридичної особи, дату і номер рішення про видачу ліцензії на видному місці на центральному посту стаціонарного об'єкта, який охороняється персоналом охорони, за згодою замовника охоронних послуг;

- негайно повідомляти територіальний орган Національної поліції про факти припинення правопорушень стосовно персоналу охорони, майна або фізичних осіб, які охороняються, а також виявлення ознак кримінального правопорушення та порушення громадського порядку у будь-який можливий спосіб.

- до прибуття працівників правоохоронних органів вживати всі можливі заходи для забезпечення безпеки місця події та збереження слідів злочину, виявлення свідків і фіксації їх особистих даних. Після прибуття працівників правоохоронних органів персонал охорони має діяти відповідно до їхніх вказівок.

Під час організації та виконання охоронної діяльності заборонено:

- придбавати та використовувати майно, яке законодавством призначено виключно для використання військовими та правоохоронними органами;

- використовувати несертифіковані технічні засоби охорони спеціального призначення та засоби радіозв'язку без відповідного дозволу на їх використання на відповідних радіочастотах, а також інші технічні засоби, які можуть завдати шкоди життю, здоров'ю громадян та навколишньому середовищу;

- використовувати ознаки, що позначають належність до МВС, СБУ, Управління державної охорони, Збройних Сил та інших військових формувань, правоохоронних, природоохоронних, контролюючих або інших

органів виконавчої влади. Це стосується елементів символіки, форменого одягу і т.д., які можуть вказувати на приналежність суб'єкта охоронної діяльності до зазначених організацій, включаючи найменування, одяг, транспорт, будівлі та документацію;

– вносити перешкоди або заважати представникам правоохоронних та інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадовим особам та громадянам в здійсненні ними наданих законами та іншими нормативно-правовими актами повноважень;

– розголошувати інформацію про заходи, вжиті в ході організації та проведення охоронної діяльності, а також конфіденційні дані та інформацію про особу, яку охороняють, якщо це не передбачено чинним законодавством;

– приховувати відомості про кримінальні порушення, що вчиняються або готуються, незалежно від інтересів замовника послуг з охорони.

– несе відповідальність за охорону фізичної особи, яка вчиняє злочинні або адміністративні правопорушення, чи намагається їх скоїти;

– вживає заходів, що можуть порушувати права, свободи, власність, а також ставити під загрозу життя, здоров'я, честь, гідність і ділову репутацію фізичних осіб;

– залучає до охоронних заходів лише тих осіб, які подали відповідні документи та відповідають кваліфікаційним вимогам.

– приймати участь у виконанні судових рішень під час проведення виконавчого процесу;

– здійснювати заходи, спрямовані на силові конфлікти між персоналом охорони різних суб'єктів господарювання;

– виконувати охорону об'єктів, що входять до переліку особливо важливих об'єктів у державній власності, охорона яких покладена виключно на державні підприємства та організації, визначені відповідно до порядку, затвердженого Кабінетом Міністрів України;

– використовувати спеціальні засоби, які не входять до переліку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2013 року № 97;

– застосовувати фізичний вплив та спеціальні засоби проти жінок з вираженими ознаками вагітності, осіб похилого віку, осіб із заявленими ознаками інвалідності та неповнолітніх, а також осіб, які мають спеціальний статус недоторканності відповідно до законодавства, за винятком випадків нападу, який становить загрозу життю та здоров'ю фізичних осіб або персоналу охорони, або збройного нападу чи опору;

– застосовувати спеціальні засоби в областях зі значним натиском людей, якщо це може призвести до завдання шкоди життю та здоров'ю інших осіб, за винятком випадків самооборони.

– застосовувати службових собак без провідника в охоронній діяльності у громадських і загальнодоступних місцях.

Інформаційні технології розширили можливості підприємств, прискорили процеси обміну та співпраці, надали доступ до більш ефективних методів управління. Однак разом із цим вони створили умови для підриву власної економічної безпеки підприємств і зниження рівня стабільності їх фінансово-економічної діяльності [35].

У період інформаційної ери, який характеризується загостренням конкурентної боротьби і використанням інформаційних технологій, особлива увага приділяється вивченню ризиків, пов'язаних із збереженням та обробкою інформації. Інформаційна складова забезпечення економічної безпеки підприємства стає визначальною [36].

Якщо підприємство має намір захистити конфіденційну та комерційну інформацію, то спочатку важливо визначити, яка саме інформація може бути визнана як засекречена.

У таблиці 1.3 подано основні нормативні акти, пов'язані із захистом та правами на інформацію.

Таблиця 1.3 – Нормативні акти, що регулюють законодавство про інформацію

Нормативний акт	Основний зміст
Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text	Цей Закон регулює відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації
Цивільний кодекс України (Ст. 505, 507) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text	Ст. 505 визначає поняття комерційної таємниці. Ст.507 визначає, що органи державної влади зобов'язані охороняти від недобросовісного комерційного використання інформацію, яка є комерційною таємницею та створення якої потребує значних зусиль і яка надана їм з метою отримання встановленого законом дозволу на діяльність, пов'язану з фармацевтичними, сільськогосподарськими, хімічними продуктами, що містять нові хімічні сполуки
Постанова КМУ від 9 серпня 1993 р. № 611 «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/611-93-%D0%BF#Text	Містить перелік відомостей, які не можуть бути використані у вигляді комерційної таємниці

Перейдемо до аналізу законодавчих актів. Основний закон, який визначає відносини, пов'язані із створенням, зберіганням, охороною, захистом інформації та іншими аспектами, – це Закон України «Про інформацію», що був прийнятий 2 жовтня 1992 року. Згідно з цим законом:

– захист інформації включає в себе комплекс заходів, які забезпечують збереження, цілісність інформації та правильний порядок доступу до неї;

– інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або представлені у електронній формі.

У розділі 4 статті 7 Закону України «Про інформацію» вказано, що право на інформацію, створену фізичною чи юридичною особою, суб'єктом владних повноважень, або за рахунок визначених джерел фінансування, таких як Державний бюджет України, місцевий бюджет, підлягає захисту відповідно до встановленого законом порядку. Стаття 21 конкретизує, яка

інформація вважається обмежено доступною, а саме – це конфіденційна, таємна і службова інформація. Нас особливо цікавить конфіденційна інформація, оскільки це поняття стосується всіх підприємств. Таким чином, конфіденційною вважається інформація про фізичну особу, або інформація, доступ до якої обмежений фізичною або юридичною особою, за винятком суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може бути поширена за бажанням (згодою) відповідної особи відповідно до умов, визначених нею, а також в інших випадках, визначених законом [37].

Поняття комерційної таємниці визначено у статті 505 Цивільного кодексу України наступним чином [38]:

– комерційна таємниця – це інформація, яка є конфіденційною в тому розумінні, що вона в цілому або в певній формі, а також у сукупності своїх складових, є невідомою та недоступною для осіб, які мають стосунок до відповідної категорії інформації. Ця інформація має комерційну цінність та була предметом належних заходів для збереження її конфіденційності, призначених для контролюючої особи, яка законно управляє цією інформацією.

– комерційною таємницею можуть бути різноманітні відомості, такі як технічного, організаційного, комерційного, виробничого характеру тощо, за винятком тих, які згідно із законом не підлягають віднесенню до категорії комерційної таємниці.

У рішенні від 9 серпня 1993 р. № 611, прийнятому Кабінетом Міністрів України, визначено перелік інформації, яка не може бути визнана комерційною таємницею. Згідно з цією постановою, не вважається комерційною таємницею [39]:

– установчі документи;
– документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами;

- інформація, яка подається за всіма установленими формами державної звітності;
- дані, які є необхідними для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів;
- інформація про кількість та склад працівників, їхні заробітні плати загалом і за різними професіями та посадами, а також наявність вільних робочих місць;
- документи, які засвідчують сплату податків і обов'язкових платежів;
- дані щодо забруднення природного середовища, порушень умов безпеки праці, реалізації продукції, що може завдати шкоди здоров'ю, та інші порушення законодавства України та розмірів заподіяних шкідливих наслідків;
- документи, підтверджуючі фінансову стабільність;
- інформація про участь керівників підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю.
- відомості, що відповідно до чинного законодавства підлягають оголошенню.

Підприємства повинні представляти наведені у цій постанові дані органам державної влади, контролюючим і правоохоронним органам, а також іншим юридичним особам згідно з чинним законодавством за їх вимогою [39].

Таким чином, можна відокремити інформацію, яка залишається комерційною таємницею для підприємства, не порушуючи при цьому законодавчих вимог.

Згідно зі статтею 507 Цивільного кодексу України, органи державної влади мають зобов'язання захищати інформацію, яка є комерційною таємницею і вимагає значних зусиль для свого створення, і яка надається їм з

метою отримання законного дозволу на діяльність, пов'язану з фармацевтичними, сільськогосподарськими, хімічними продуктами, що містять нові хімічні сполуки. Органи державної влади забезпечують захист цієї інформації від недобросовісного комерційного використання та від розголошення, за винятком випадків, коли розголошення є необхідним для захисту населення або якщо не були вжиті заходи щодо її захисту від недобросовісного комерційного використання [40].

Статтею 27 Закону України «Про інформацію» встановлено, що порушення законодавства про інформацію може призвести до застосування різних видів відповідальності, таких як дисциплінарна, цивільно-правова, адміністративна або кримінальна, відповідно до законів України. Крім того, згідно зі статтею 31 цього закону, якщо порушенням права на свободу інформації спричинено матеріальну чи моральну шкоду особі, вона може вимагати компенсації цієї шкоди в судовому порядку [37].

Отже, для забезпечення захисту інформації слід використовувати підходи, аналогічні тим, що застосовуються для захисту державної таємниці. Важливо зауважити, що служба безпеки підприємства не має повноважень правоохоронних органів чи Служби безпеки України. Перераховані рекомендації є лише прикладом організаційних заходів, які може використовувати служба безпеки підприємства, проте на своєму рівні. Тому важливо звернути увагу на положення статей 22, 23, 24 та 27 Закону України «Про державну таємницю», які регулюють питання допуску, відмови у наданні допуску, перевірки громадян у зв'язку з допуском і отриманням доступу до таємниці [41].

Отримавши ліцензію на здійснення охоронної діяльності, виникає питання про матеріальне забезпечення персоналу охорони, зокрема щодо отримання спеціальних засобів. Згідно зі статтею 9 Закону «Про охоронну діяльність», суб'єкт охоронної діяльності має право придбавати, зберігати та використовувати спеціальні засоби згідно з переліком, визначеним Кабінетом

Міністрів України. До цих засобів входять технічні прилади охорони, службові собаки, транспорт для реагування та інші засоби, необхідні для забезпечення ефективної охоронної діяльності. Використання таких засобів регулюється нормативними актами, перелік яких визначено у відповідній таблиці [32].

Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2013 р. № 97 «Про затвердження переліку спеціальних засобів, придбання, зберігання та використання яких здійснюється суб'єктами охоронної діяльності» визначає перелік спеціальних засобів, які можуть бути придбані та використовувані суб'єктами охоронної діяльності. Цей перелік включає такі засоби як бронежилети, захисні каски, газові балончики із слезоточивими та дратівливими речовинами, газові пістолети і револьвери разом з патронами до них, гумові кийки, наручники пластикові (текстильні) одноразового використання, електрошокові пристрої та пристрої для відстрілу патронів, споряджені несмертельними снарядами. Важливо зазначити, що електрошокові пристрої та пристрої для відстрілу патронів можуть бути використані лише суб'єктами охоронної діяльності, які забезпечують охорону особливо важливих об'єктів державної власності або надають охоронні послуги з використанням власного транспорту реагування та пунктів централізованого спостереження [42].

У таблиці 1.4 наведено нормативні акти, що регулюють використання спеціальних засобів.

Отримання дозволу на придбання спеціальних засобів, зокрема вогнепальної, пневматичної, холодної та охолощеної зброї, основних частин зброї, пристроїв та патронів до них, визначено у наказі Міністра Внутрішніх Справ від 21 серпня 1998 р. № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання...». Згідно з пунктом 9.18 цієї Інструкції, дозвіл для придбання вищезазначених засобів видається уповноваженим підрозділом головного

управління Національної поліції на підставі поданої заяви. У заяві має бути вказано вид та кількість зброї, основних частин, бойових припасів, пристроїв та патронів, номер та строк дії дозволу, а також інформацію про осіб, які відповідають за придбання (прізвище, ім'я, по батькові, паспортні дані).

Таблиця 1.4 – Нормативні акти, що регулюють використання спеціальних засобів

Нормативний акт	Основний зміст
<p>Постанова КМУ від 11 лютого 2013 року № 97 «Про затвердження переліку спеціальних засобів, придбання, зберігання та використання яких здійснюється суб'єктами охоронної діяльності» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/97-2013-%D0%BF#Text</p>	<p>У даній постанові вказується перелік дозволених для придбання, зберігання та використання спеціальних засобів персоналом недержавної охорони</p>
<p>Наказ МВС від 21 серпня 1998 року № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text</p>	<p>Наказ регулює саме порядок отримання дозволу на спеціальні засоби, приведено перелік документів потрібних для отримання дозволу, порядок контролю та видачі, вказано, які державні органи контролюють надання дозволу та описано заходи щодо зберігання зброї</p>
<p>Постанова КМУ від 7 вересня 1993 р. № 706 «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-93-%D0%BF#Text</p>	<p>Постанова описує порядок придбання, облік та застосування спеціальних засобів заряджених речовинами сльозоточивої та дратівливої дії. Вказується перелік документів потрібних для отримання та реєстрації придбаних спеціальних засобів, описано за яких умов і кому дозволено придбання, і в яких випадках відмовляють у дозволі</p>

До поданої заяви на отримання дозволу на придбання спеціальних засобів необхідно додати такі документи:

– копію документа, що підтверджує підставу для придбання вогнепальної зброї, бойових припасів, основних частин зброї, пневматичної, холодної та охолощеної зброї, а також пристроїв та патронів до них. Ця копія повинна бути засвідчена суб'єктом господарювання, наприклад, шляхом договору купівлі-продажу або контракту.

– копію наказу про призначення відповідальної особи за придбання зброї, основних частин, бойових припасів, пристроїв та патронів до них.

– платіжний документ (платіжне доручення, квитанція) з відміткою банку, поштового відділення або кодом проведеної операції, що підтверджує внесення коштів за отримання відповідної платної послуги [43].

Питання придбання та використання спеціальних засобів визначено у постанові Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 р. № 706 «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії» (далі – постанова КМУ від 7 вересня 1993 р. № 706) [44]. Метою цього документа є забезпечення ефективного захисту громадян та майна від неправомірних посягань. У постанові визначено правила виготовлення та реалізації (продажу) спеціальних засобів самооборони підприємницькими суб'єктами. Також регулюється порядок придбання, реєстрації, обліку, зберігання (носіння) і використання цих засобів громадянами та юридичними особами.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 р. № 706, упаковки з аерозолями сльозоточивої та дратівної дії (газові балончики) можуть бути реалізовані громадянам, які досягли 18-річного віку, суб'єктам підприємницької діяльності, установам і організаціям без необхідності отримання дозволу від органів внутрішніх справ. Продаж може здійснюватися у спеціалізованих магазинах та окремих секціях магазинів [44].

Дозволи на придбання і зберігання (носіння) газових пістолетів і револьверів та патронів до них надаються органами внутрішніх справ громадянам, які досягли 18-річного віку. Отримання дозволу передбачає подання висновку (довідки) від медичного закладу (лікувально-кваліфікаційної комісії) про те, що особа за своїм станом здоров'я може володіти (користуватися) спеціальними засобами самооборони. Кількість газових пістолетів (револьверів), які можуть перебувати в власності громадян, не обмежена.

Підприємства, установи і організації, які здійснюють підприємницьку діяльність, мають право на придбання газових пістолетів і револьверів разом з патронами для захисту своїх працівників. Це передбачено з оформленням дозволу від органів внутрішніх справ, що надає право на зберігання (носіння) цих засобів конкретним працівникам, які досягли 18-річного віку. Для отримання дозволу необхідно представити висновок (довідку) від медичного закладу (лікувально-кваліфікаційної комісії) щодо цих працівників та ознайомити їх з правилами зберігання (носіння) та використання засобів.

Відмова в наданні дозволу може мати місце у випадках, коли існують об'єктивні підстави, такі як медичні протипоказання, наявність непогашеної судимості, систематичні порушення громадського порядку або наявність умовного засудження.

Дозволи на придбання та зберігання (носіння) газових пістолетів (револьверів) видаються з підписом начальника органу внутрішніх справ або особи, яка виконує його обов'язки. Для суб'єктів підприємницької діяльності, установ і організацій, а також їхніх працівників, дозволи на придбання та на зберігання (носіння) оформлюються за місцем реєстрації (юридичною адресою) відповідної установи, організації чи суб'єкта підприємницької діяльності. У дозволі робиться відмітка – відомче (службове).

Дозволи на придбання газових пістолетів (револьверів), видавані органами внутрішніх справ, мають строк дії три місяці. Якщо дозвіл не

використаний протягом цього терміну, він повертається до відповідного органу внутрішніх справ. Для отримання такого дозволу суб'єкти підприємницької діяльності, установи і організації подають до органу внутрішніх справ наступні документи:

- лист, в якому обґрунтовується необхідність придбання газових пістолетів (револьверів), зазначаючи їхні типи та кількість;
- список працівників, які будуть користуватися цими засобами самооборони;
- дві фотокартки розміром 3 x 4 сантиметри для кожного працівника, який використовуватиме газові пістолети (револьвери);
- копію платіжного доручення, яке підтверджує оплату послуг, пов'язаних із оформленням документів для отримання дозволів на придбання зазначених засобів самооборони (за кожен одиницю);
- висновок (довідку) медичного закладу (лікувально-кваліфікаційної комісії) встановленої форми.

Орган внутрішніх справ розглядає подані документи, пов'язані із здобуттям газових пістолетів (револьверів), протягом максимум одного місяця, після чого видавати дозвіл на їх придбання або мотивовано відмовляти в ньому.

Придбані газові пістолети (револьвери) протягом десяти днів з моменту покупки повинні бути представлені до органу внутрішніх справ для реєстрації та отримання дозволу на їх зберігання (носіння). Для суб'єктів підприємницької діяльності, установ і організацій це проводиться за місцем їх реєстрації (юридичною адресою). Власники (користувачі) газових пістолетів (револьверів) також подають корінець дозволу на придбання, відмітку від спеціалізованого магазину щодо продажу та квитанцію (платіжне доручення) про оплату послуг, пов'язаних із оформленням документів для отримання дозволу на зберігання (носіння) цих засобів самооборони. Дозвіл видається органом внутрішніх справ на термін не

більше трьох років і може бути видачі для не більше, ніж трьох працівників суб'єкта підприємницької діяльності, установи або організації на кожен газовий пістолет (револьвер).

Статтею 16 Закону «Про охоронну діяльність» встановлено порядок використання спеціальних засобів під час здійснення охоронної діяльності. Згідно з цим законом, персонал охорони має право вживати заходів фізичного впливу та спеціальних засобів в особливих ситуаціях, коли інші заходи не дали ефекту у зупиненні посягань на об'єкт охорони чи не спричинили виконання законних вимог персоналу охорони. Такі ситуації включають:

- захист себе або іншої особи від нападу, що загрожує життю, здоров'ю або майну.
- запобігання незаконній спробі насильницьким шляхом заволодіти спеціальними засобами.
- необхідність затримати правопорушника, який незаконно проник на охоронюваний об'єкт або вчиняє інші протиправні дії та чинить опір.
- знешкодження тварини, що становить загрозу життю та здоров'ю персоналу охорони або інших осіб.

Згідно зі статтею, затримання особи персоналом охорони не розглядається як адміністративне затримання. У разі затримання, особа негайно передається до органу Національної поліції за місцем вчинення правопорушення. Застосування фізичного впливу та спеціальних засобів дозволяється лише після попередження голосом і жестами про намір їх використання. Однак заходи цієї природи можуть застосовуватися без попередження у випадках раптового нападу, опору з використанням зброї або загрозливих предметів, або у випадку використання механічних транспортних засобів. Тип спеціального засобу, момент початку застосування і його інтенсивність визначаються з урахуванням конкретної ситуації, виду правопорушення та особливостей правопорушника.

У випадках, коли уникнути застосування фізичного впливу та спеціальних засобів неможливо, їхнє використання повинно бути обмежене рамками законності та враховувати умови, які виключають злочинність таких дій. При цьому повинно мінімізуватися завдання шкоди здоров'ю особи та уникати інших негативних наслідків. У випадку, якщо така шкода все ж виникла, персонал охорони повинен негайно викликати швидку медичну допомогу та надати першу долікарську допомогу потерпілим.

Якщо працівники охорони виявлять ознаки кримінального правопорушення, вони повинні до прибуття правоохоронців прикласти всі можливі заходи для забезпечення безпеки місця події, збереження слідів злочину, виявлення очевидців та фіксації їх особистих даних. Після прибуття працівників правоохоронних органів, персонал охорони повинен діяти відповідно до їхніх вказівок.

Вчинення опору, погроз або насильства щодо осіб, які виконують охоронну діяльність, тягне за собою відповідальність згідно із законодавством. Перед застосуванням спеціальних засобів, якщо це можливо, охоронець повинен попередити порушника або нападника про свій намір їх використовувати. У випадку, якщо внаслідок застосування спеціальних засобів порушнику заподіяно тілесні ушкодження або він помер, особа, яка використала такі засоби, повинна негайно викликати швидку медичну допомогу, прийняти заходи для забезпечення безпеки місця події і повідомити про це прокурора чи орган досудового розслідування. Заборонено використовувати спеціальні засоби самооборони у випадку значного скупчення людей, якщо це може призвести до травматизації сторонніх осіб, і категорично заборонено застосовувати їх до працівників правоохоронних органів під час виконання ними своїх службових обов'язків.

Таким чином, економічна безпека підприємства представляє собою систему заходів, спрямованих на запобігання та протидію реальним і потенційним загрозам та небезпекам або мінімізацію збитків від завданої

шкоди. Цей комплекс включає різноманітні аспекти, такі як фізична безпека, перевірка надійності персоналу, правова безпека, технічна безпека тощо. Фінансово-економічна безпека має за основні завдання сприяти досягненню стратегічних цілей підприємства, забезпечувати його фінансову стабільність та платоспроможність, а також гарантувати захист інформації та комерційної таємниці. Крім того, досягнення безпеки персоналу є однією з ключових задач на шляху до забезпечення економічної стійкості підприємства.

Система економічної безпеки підприємства спрямована на виконання завдань з забезпечення безпеки та має функціональний характер. Ця система є організаційною структурою, яка включає сили та засоби для забезпечення виконання завдань безпеки. Важливо створити функціональну систему, яка чітко визначає основні напрями забезпечення безпеки, а потім організовує відповідні відділи, підрозділи та служби для виконання цих функцій.

Щодо законодавства в Україні, його недосконалість виявляється у поверхневому поясненні організації охоронної діяльності. Наприклад, відсутнє визначення служби безпеки підприємства, а також нечітке визначення комерційної таємниці. Також відсутні конкретні інструкції щодо використання деяких спеціальних засобів, які мають різні моделі та характеристики. Це ускладнює використання таких засобів в рамках закону. Тому потрібно більш детально дослідити питання їх використання, вказавши конкретні моделі та інструкції з їх застосування, враховуючи їх технічні характеристики.

2 АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ ТГ «СОЮЗ»

2.1 Загальна характеристика та аналіз основних техніко-економічних показників діяльності підприємства

Повне найменування підприємства – товариство з обмеженою відповідальністю торгова група «Союз».

Скорочена назва підприємства – ТОВ ТГ «СОЮЗ».

Підприємство діє у сфері торгівлі вже протягом тривалого періоду.

Основний вид діяльності – оптова торгівля цукром, шоколадом і кондитерськими виробами.

Також підприємство може займатися такими видами діяльності:

- оптова торгівля іншими товарами господарського призначення;
- діяльність приватних охоронних служб;
- вантажний автомобільний транспорт;
- надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна;
- дослідження кон'юнктури ринку та виявлення громадської думки;
- рекламні агентства.

Торгова Група «СОЮЗ» у 1997 р. розпочинає свою діяльність, спеціалізуючись на оптовому продажі продуктів харчування.

У 1999 р. відбулося формування відділу дистрибуції по Харкову і Харківській області.

У 2001 р. організовано напрям на удосконалення роботи підприємства шляхом використання сучасних комунікацій та автоматизації завдяки впровадженню кишенькових персональних комп'ютерів. Внаслідок цього

створено компанію «УкрПромІнвест-Кондитер Харків» з фокусом на дистрибуцію продукції ТМ «ROSHEN» у Харкові та Харківській області.

З серпня по вересень 2002 р. відбулася реорганізація підприємства. В рамках цього процесу до складу оновленого підприємства були включені оператори ринку кондитерських товарів, які розпочали свою діяльність в період 1994-1995 років.

У 2003 р. керівництвом підприємства прийнято рішення про створення п'яти фокусних команд: «Бісквіт», «Чай-кава», «Фокус», «Ассортимент».

У 2005 р. була здійснена ініціатива щодо створення філії оптової торгівлі продуктами харчування, розташованої на території оптового торговельного комплексу «Матросова» в місті Харкові.

У 2007 р. зроблені інвестиції в розширення матеріально-технічної бази.

У 2008 р. був створений Навчальний центр з метою забезпечення співробітників підприємства необхідним рівнем кваліфікації для підвищення продуктивності праці та максимально ефективного використання трудових ресурсів. Керівництво підприємства прийняло рішення про створення фірми «Бісквіт і Ко».

У 2009 р. прийнято рішення про створення ексклюзивної команди ТМ «Об'єднаний кондитер».

У 2011 р. був створений аудиторський відділ, який відповідає за контроль ефективності роботи трьох фірм. З лютого розпочалася широка робота з підвищення продуктивності праці на підприємстві, супроводжувана змінами в організаційній структурі. З березня розпочалася співпраця з Полтавською кондитерською фабрикою, а з вересня було прийнято рішення про створення ексклюзивної команди для бренду «Лукас».

У червні 2012 року керівництвом підприємства прийнято рішення про закінчення роботи з ТМ «Об'єднаний кондитер».

У 2013 р. керівництво компанії прийняло рішення про перебудову структури команд для Міста і Області. Компанія вирішила відмовитися від використання застарілих пристроїв на платформі Windows Mobile і перейти на більш сучасну платформу Android. Це дозволило використовувати смартфони і планшетні комп'ютери для збору замовлень. Здійснено повну заміну засобів автоматизації роботи, зокрема заміну кишенькових персональних комп'ютерів на планшети Samsung Galaxy.

У 2014 р. було прийнято рішення про реорганізацію структури в відділі «Логістика і Доставка». Зараз у складі Торговельної Групи «СОЮЗ» працює понад 1800 осіб, а компанія представляє на ринку більше 30 торгових марок.

У 2018 р. керівництво компанії прийняло рішення розширити свою присутність в Харкові та Харківській області, додаючи новий сегмент household – товари для будинку, до свого асортименту. Також, у червні 2018 року завершилася запланована модернізація вантажного автопарку. На даний момент оновлений парк автомобілів включає в себе спеціалізовані малогабаритні фургони Fiat Doblo і Renault Master, загальна кількість яких становить 9 одиниць.

У липні 2020 року керівництвом підприємства прийнято рішення про створення фокусної команди «Ексклюзив».

У червні 2021 року керівництво підприємства прийняло стратегічне рішення завершити співпрацю з торговою маркою «ROSHEN» та змінити принцип роботи. На сьогоднішній день у портфелі підприємства «УкрПромІнвест-Кондитер Харків» представлено кілька відомих і улюблених торгових марок, зокрема: «Рамонка», «Ямуна», «Ладамір», «Софіо», «Шокобум».

У 2022 р. підприємство здійснило інвестиції в розширення свого асортименту, укладено договори з новими виробниками, такими як Диканське, Ромни-Кондитер, Союз-Кондитер, ТМ «Холмс», ТМ «Овін».

Так, підприємство має велику історію та численне переосмислення в організаційній структурі. Важливо зазначити, що підприємство постійно шукає нових партнерів, з якими укладає угоди, але іноді також припиняє співпрацю, що є значущим викликом для служби безпеки. Вона повинна гарантувати захист конфіденційної інформації та відомостей, щоб уникнути їх неправомірного розголошення чи витоку.

На основі фінансової звітності ТОВ ТГ «СОЮЗ» проведено аналіз основних техніко-економічних показників діяльності підприємства, які представлені у таблиці 2.1.

Результати аналізу дають підстави для наступних висновків. Зокрема, динаміка чистого доходу та собівартості продукції відображена на рисунку 2.1.

Виявлено, що за період з 2020 по 2022 роки відзначається позитивний тренд у зростанні чистого доходу. Порівняно з 2020 роком, чистий дохід у 2021 році збільшився на 6,77%, а в 2022 році порівняно з 2021 роком відзначився зростанням на 21,67%. Це може свідчити про зростання вартості товарів або розширення ринку збуту.

За період від 2020 до 2022 року собівартість продукції відзначилася значними змінами. На рисунку 2.1 видно, що у 2020 році цей показник був істотно вищий, ніж у 2021 та 2022 роках. Ймовірно, це може бути зумовлено підвищенням цін на сировину або впливом інфляції. Очевидно, що 2020 рік був важким і визначався складною економічною ситуацією в країні. Тим не менше, підприємству вдалося адаптуватися до нових умов, що підтверджує значне зниження собівартості продукції у 2021 році та невелике підвищення в 2022 році.

Таблиця 2.1 – Основні техніко-економічні показники діяльності підприємства

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Абсолютне відхилення, (+;-)		Відносне відхилення, %	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.	2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
Чистий дохід, тис. грн.	703359	750998	913705	47639	162707	6,77	21,67
Собівартість продукції, тис. грн.	6385459	690713	841662	-5964746	150949	-89,18	21,85
Валовий прибуток, тис. грн.	64810	60285	72043	-4525	11758	-6,98	19,5
Чистий прибуток, тис. грн.	51783	2971	3595	-48812	624	-94,26	21
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	3297780	3927715	3941139	629935	13424	19,10	0,34
Чисельність, осіб	1868	1821	1701	-47	-120	-2,52	-6,59
Фондовіддача, грн./грн.	0,21	0,19	0,23	-0,02	0,04	-10,35	21,25
Фондомісткість, грн./грн.	4,69	5,23	4,31	0,54	-0,92	11,55	-17,53
Фондоозброєність праці, тис. грн./ос.	1765,41	2156,9	2316,95	391,49	160,05	22,18	7,42
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн.	524606,5	273707,5	261931,5	-250899	-11776	-47,83	-4,3
Коефіцієнт оборотності, обертів	1,34	2,74	3,49	1,4	0,74	104,65	27,14
Коефіцієнт завантаження	0,75	0,36	0,29	-0,38	-0,08	-51,14	-21,34
Тривалість одного обороту, днів	268,51	131,21	103,2	-137,3	-28	-51,14	-21,34
Продуктивність праці, тис. грн./ос.	376,53	412,41	537,16	35,88	124,75	9,53	30,25
Рентабельність продукції, %	0,01	0,09	0,09	0,08	0	-	-

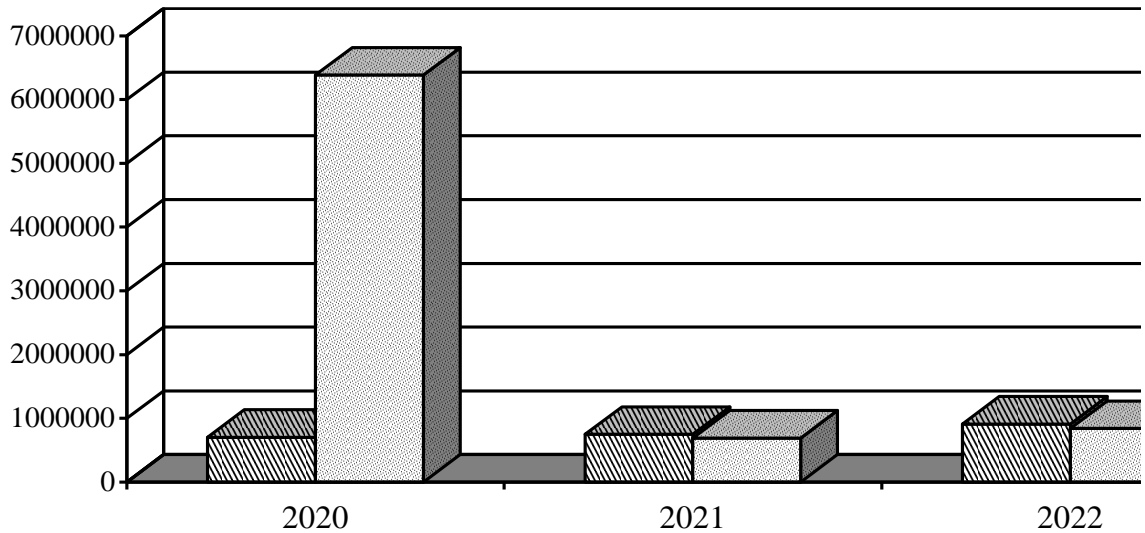

Рисунок 2.1 – Динаміка показників чистого доходу та собівартості продукції

Показник валового прибутку, який представлений на рисунку 2.2, зазнав зниження у 2021 році, але відзначився зростанням на 19,5% у 2022 році. Ймовірно, це може бути пов'язано із збільшенням цін на реалізовану продукцію внаслідок підвищення собівартості або впливу інфляції.

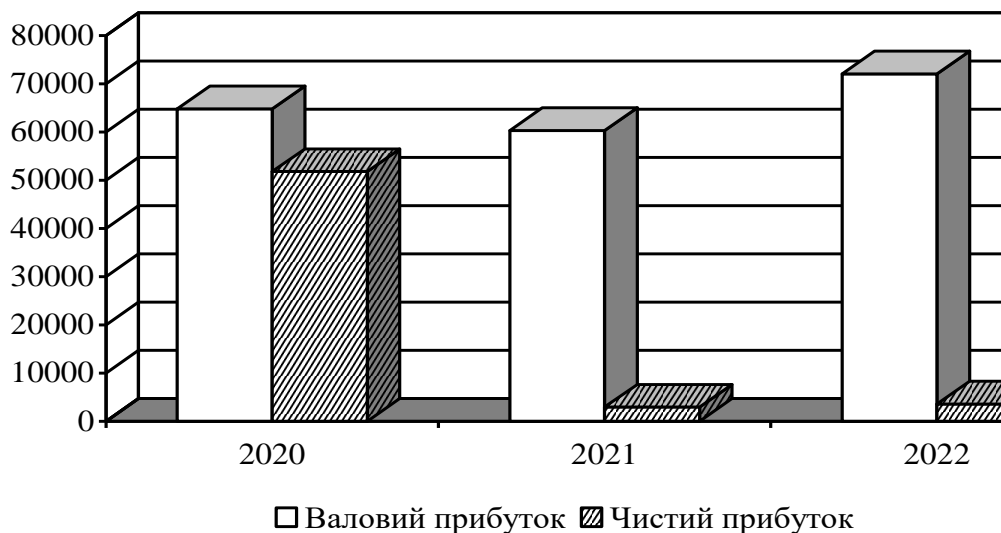

Рисунок 2.2 – Динаміка показників валового прибутку та чистого прибутку

Динаміка чистого прибутку, яка представлена на тому ж рисунку, свідчить про його відчутний спад у 2021 році, конкретно на 6,98%. Це може бути обумовлено інфляцією та збільшенням витрат. Проте, з 2022 року спостерігається певне підвищення чистого прибутку. Ймовірно, це пов'язано із зростанням цін на реалізовану продукцію. Загальне підвищення чистого прибутку пов'язане із збільшенням чистого доходу.

Динаміка показника фондівдачі, яку можна побачити на рисунку 2.3, свідчить про невеликий спад у 2021 році, який був обумовлений економічною ситуацією в країні, та зріст у 2022 році. Цей показник вказує на те, що прибуток, отриманий на одну гривню основних засобів, збільшився.

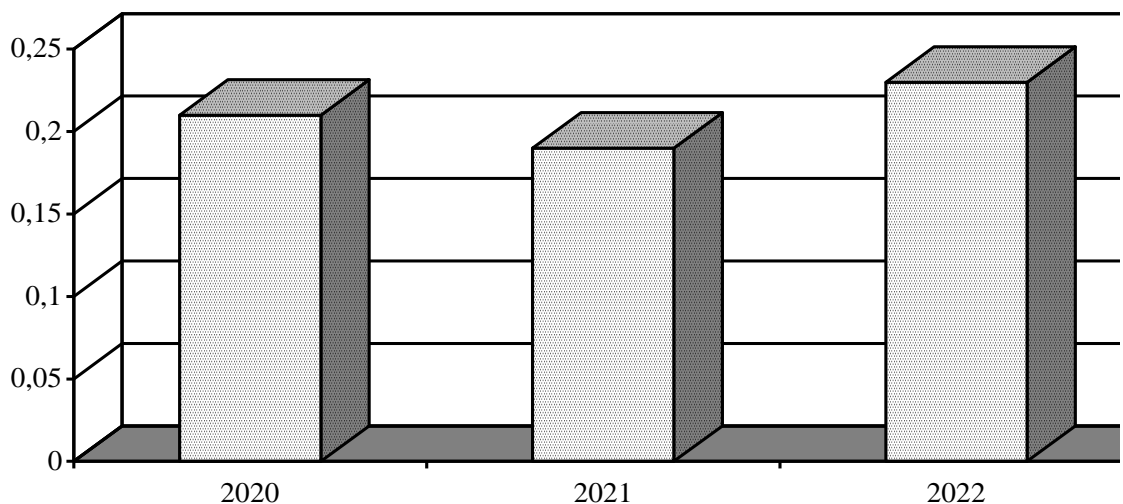

Рисунок 2.3 – Динаміка показників фондівдачі

Показник фондомісткості, який можна спостерігати на рисунку 2.4, зрос у 2021 році та зменшився у 2022 році. Цей показник є оберненим до фондівдачі і вказує на те, що вартість основних засобів, що припадає на одиницю випущеної продукції, зменшилась.

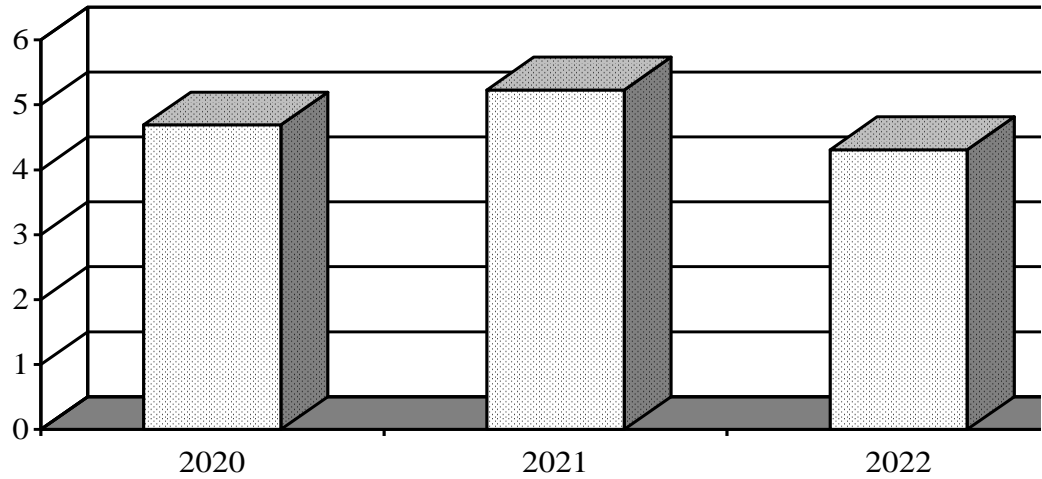

Рисунок 2.4 – Динаміка показників фондомісткості

Показник фондоозброєності праці, представлений на рисунку 2.5, демонструє зростання протягом періоду з 2020 по 2022 роки. Цей показник вказує на те, скільки основних засобів припадає на одного працівника. Збільшення цього показника може бути зумовлене зменшенням кількості працівників на підприємстві, що може бути наслідком оптимізації персоналу.

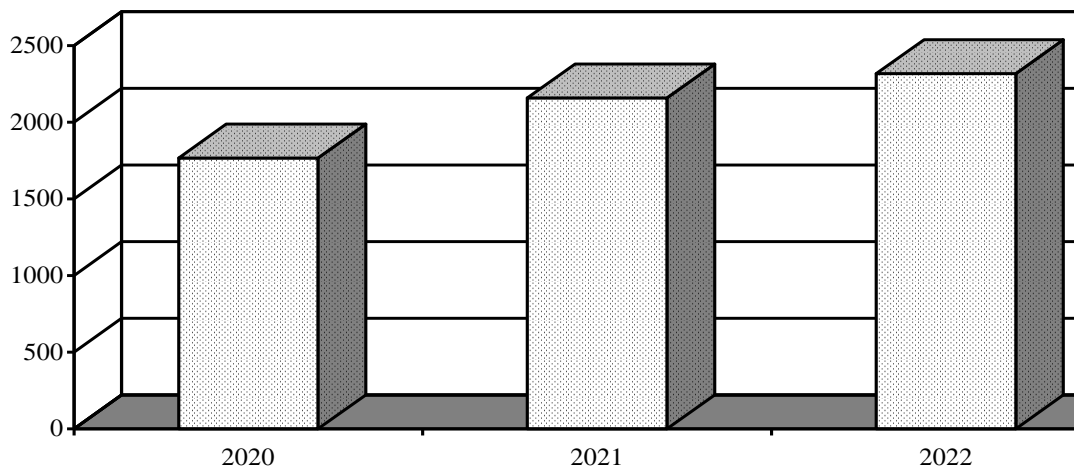

Рисунок 2.5 – Динаміка показника фондоозброєності праці

Показник середньорічної вартості оборотних засобів, представлений на рисунку 2.6, показує помітне зниження у 2021 році, яке продовжилося і у 2022 році. Цей показник вказує на середню вартість оборотних активів, які використовуються протягом року. Зниження цього показника може бути пов'язане з ефективнішим управлінням оборотними засобами або їхньою оптимізацією на підприємстві.

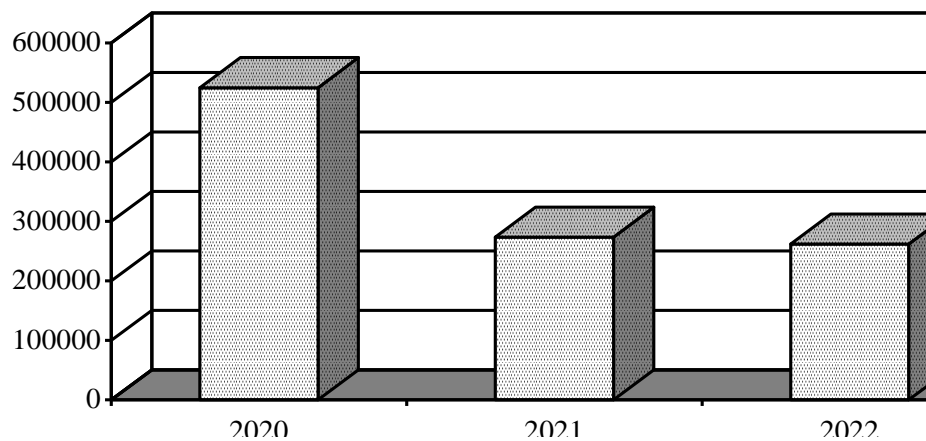

Рисунок 2.6 – Динаміка показника середньорічної вартості оборотних засобів

На рисунку 2.7 відображено зміни у динаміці коефіцієнта оборотності та коефіцієнта завантаження.

Коефіцієнт оборотності значно зріс у 2021 році в порівнянні з 2020 роком і продовжив збільшуватися в 2022 році. Це свідчить про ефективність управління оборотними активами підприємства, що призвело до збільшення кількості оборотів.

З іншого боку, коефіцієнт завантаження відзначився зниженням протягом періоду 2020-2022 років. Цей показник вказує на те, скільки оборотних коштів припадає на кожен гривню реалізованої продукції. Зниження коефіцієнта завантаження може свідчити про підвищення цін на продукцію, розширення ринку або ефективніше використання ресурсів.

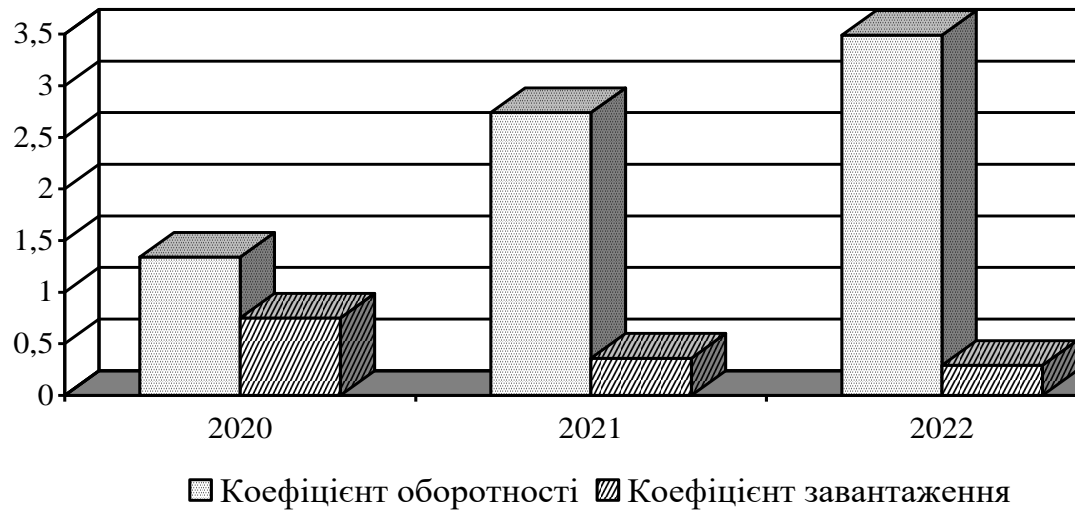

Рисунок 2.7 – Динаміка показників коефіцієнта оборотності та коефіцієнта завантаження

На рисунку 2.8 представлена динаміка показника тривалості одного обороту протягом періоду 2020-2022 років. За цим графіком видно, що цей показник зменшується, що свідчить про те, як швидко оборотні засоби підприємства здійснюють один повний цикл обороту. Зменшення кількості днів на один оборот може свідчити про ефективнішу роботу управління оборотними активами та покращення процесів управління запасами та фінансовими ресурсами.

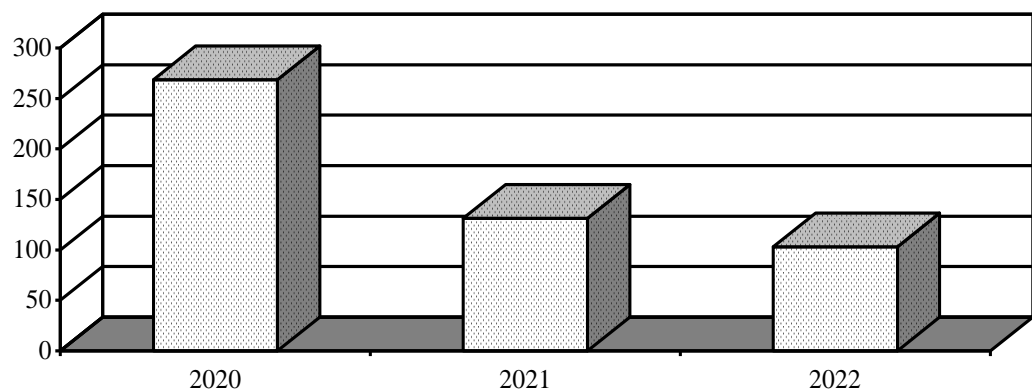

Рисунок 2.8 – Динаміка показника тривалості одного обороту

На рисунку 2.9 представлена динаміка показника продуктивності праці за період з 2020 по 2022 роки. Цей показник вказує на зростання ефективності використання працівників підприємства, оскільки за цей період спостерігається збільшення прибутку на одного працівника. Такий ріст може бути результатом покращення управлінських та виробничих процесів, оптимізації виробництва та підвищення ефективності працівників у виробничих процесах.

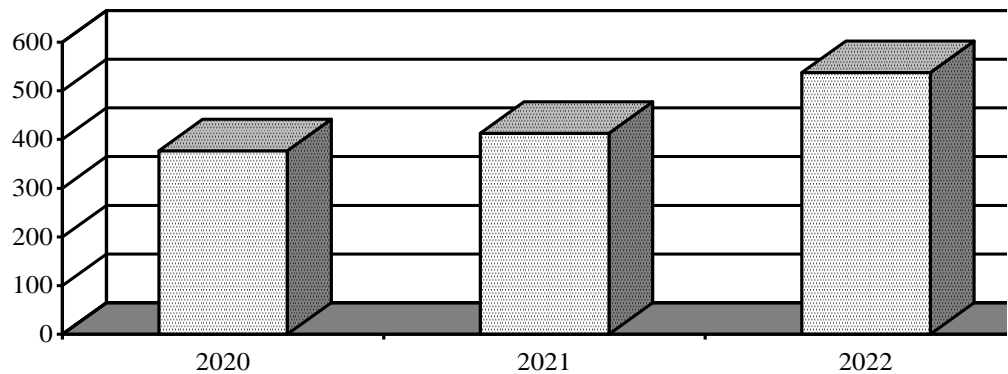

Рисунок 2.9 – Динаміка показника продуктивності праці

На діаграмі 2.10 представлено зростання показника рентабельності продукції. У 2021 році він підвищився на 0,09%, порівняно з 2020 роком, і залишився на стабільному рівні у 2022 році. Це свідчить про те, що підприємство зуміло збільшити ефективність виробництва та управління ресурсами, що призвело до підвищення рентабельності своєї продукції.

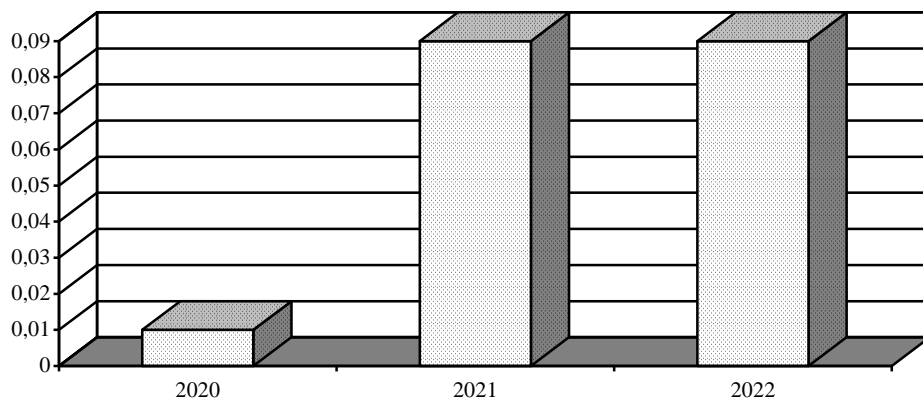

Рисунок 2.10 – Динаміка показника рентабельності продукції

Рентабельність є важливим показником, який характеризує прибутковість та дохідність підприємства. У даному випадку, незважаючи на те, що рентабельність залишилась стабільною у 2022 році, це може бути результатом збільшення собівартості чи інфляції. Аналіз техніко-економічних показників дозволяє зробити висновок, що підприємство почало активно нарощувати темпи розвитку у 2022 році, подолавши економічний спад, спричинений складною ситуацією в країні у 2021 році.

2.2 Функціональні складові системи економічної безпеки підприємства

Економічна безпека підприємства є актуальним аспектом для багатьох суб'єктів господарювання. Кожен підприємець має можливість самостійно вирішувати, як забезпечити безпеку свого бізнесу.

Підприємство має значну кількість працівників і його головна сфера діяльності пов'язана з торгівлею. Це свідчить про постійний оборот товарів, що, в свою чергу, вимагає від підприємства організації ефективної економічної безпеки. Для отримання більш чіткого уявлення про цю систему, давайте розглянемо організаційну структуру служби безпеки, яка представлена на схемі, позначеній на рис. 2.11.

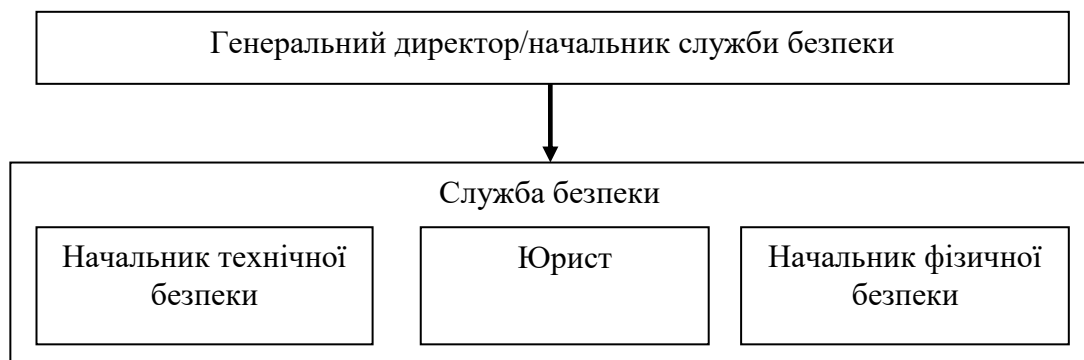

Рисунок 2.11 – Організаційна схема служби безпеки підприємства ТОВ ТГ «СОЮЗ»

На основі рисунку 2.11 можна зазначити, що генеральний директор виконує обов'язки начальника служби безпеки підприємства, однак реально ці функції виконує начальник фізичної безпеки. Важливо відзначити, що обов'язки обслуговування та закупівлі технічних засобів, таких як камери відеоспостереження та засоби зв'язку, покладені на відділ інформаційних технологій. Це може викликати труднощі в матеріальному забезпеченні персоналу служби безпеки і може створювати непорозуміння між керівниками відділів.

На даний момент підприємство функціонує з трьома функціональними складовими системи забезпечення безпеки, які відображені на рисунку 2.12.

Рисунок 2.12 – Функціональні складові системи економічної безпеки підприємства ТОВ ТГ «СОЮЗ»

Служба безпеки підприємства відповідає за збереження порядку на території підприємства. На в'їзді на територію розташований контрольно-пропускний пункт, де завжди знаходяться кілька охоронців. Кожному працівнику надають електромагнітні перепустки, які є обов'язковими для входу на територію підприємства. Система відеоспостереження, забезпечена встановленими відеокамерами, здійснює постійний контроль за всім, що відбувається на підприємстві.

Відділ технічної безпеки на підприємстві зосереджується на забезпеченні безпеки шляхом використання відеоспостереження та контролю над роботою контрольно-пропускного пункту. Спеціальне приміщення для

персоналу цього відділу має обмежений доступ, доступний лише співробітникам відділу технічної безпеки та керівникам інших служб безпеки. На об'єктах та території проводиться постійне відеоспостереження. У випадку виявлення порушень, оператор повідомляє про це службу охорони.

Також, працівники відділу технічної безпеки відповідають за контроль та видачу електромагнітних перепусток для персоналу підприємства. Вони також ведуть моніторинг сервера контрольно-пропускного пункту, який реєструє вхід та вихід персоналу підприємства.

Правова безпека включає в себе професійного юриста, який виконує завдання з аналізу контрактів з партнерами та клієнтами, а також представляє інтереси підприємства в цивільно-правових питаннях.

Фізична безпека забезпечується використанням персоналу охорони. Їхні обов'язки включають захист майна, товарів, кас, контрольно-пропускних пунктів та території підприємства. Охоронці регулярно обходять територію, постійно перебувають на контрольно-пропускних пунктах і надають постійний захист приміщень. Вони також контролюють діяльність персоналу, встановлюють порядок на території та складають акти про порушення, скоєні працівниками підприємства. Кожен охоронець обладнаний засобами радіозв'язку та спеціальними засобами для ефективного виконання своїх обов'язків.

Таким чином, у другому розділі роботи наведено характеристику діяльності ТОВ ТГ «СОЮЗ».

Підприємство ТОВ ТГ «СОЮЗ» довгий час працює на ринку, і зараз воно знаходиться в етапі, коли для збереження прибутку та подальшого успішного функціонування, необхідно активно розвиватися. Однак економічна ситуація в країні суттєво ускладнена, що також відображається на діяльності підприємства. Наразі вживаються заходи щодо оновлення

автопарку, реструктуризації організаційної структури та розширення ринку збуту.

Після аналізу основних техніко-економічних показників можна зробити висновок, що підприємство ТОВ ТГ «СОЮЗ» зуміло успішно адаптуватися до складної економічної ситуації в країні і досягти прибутковості. Це підтверджується показниками чистого та валового прибутку. 2021 рік виявився важким, особливо через зростання собівартості продукції та вплив інфляції, але з 2022 року підприємству вдалося вийти на прибутковий шлях.

Важливо відзначити, що служба безпеки підприємства пройшла період труднощів внаслідок проведеної реорганізації, яка призвела до розподілу відповідальностей та недостатнього матеріального забезпечення персоналу. Незважаючи на усі труднощі, вона продовжує свою діяльність, хоча й не на повному обсязі. Служба безпеки підприємства виконує лише базові заходи безпеки, які дозволяють протистояти невеликим правопорушенням, але не взята на себе завдання моніторингу конкурентів.

У сучасних умовах безпека відіграє ключову роль, і тому служба безпеки підприємства потребує організаційних змін і створення нових підрозділів для більш ефективного функціонування.

3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Розробка організаційних заходів щодо покращення системи економічної безпеки ТОВ ТГ «СОЮЗ»

Після проведеного аналізу служби безпеки підприємства ТОВ ТГ «СОЮЗ» можна зробити висновок, що наявний мінімум заходів для забезпечення безпеки на торговому підприємстві присутній. У сучасних економічних умовах наявність охорони є просто необхідною. Однак виявляється, що існуючої служби безпеки недостатньо для повного забезпечення безпеки підприємства. У таблиці 3.1 наведені рекомендації щодо вдосконалення організації служби безпеки даного підприємства. Давайте розглянемо ці рекомендації більш детально.

По-перше, необхідно внести зміни в організаційну структуру служби безпеки підприємства. Зараз більшість процесів з матеріальним забезпеченням проходить через відділ інформаційних технологій. Це призводить до непорозумінь серед начальників відділів і ускладнює забезпечення персоналу служби безпеки підприємства. Замість того, щоб швидко вирішити питання, такі як придбання засобів зв'язку, потрібно звертатися до начальника іншого відділу, який може не мати необхідного розуміння в цій сфері. Це також має негативний вплив на загальний рівень безпеки на підприємстві.

Для вирішення даної проблеми слід надати службі безпеки підприємства самостійні права на матеріальне забезпечення. Це дозволить швидко забезпечувати персонал охорони необхідними засобами безпеки. Зараз відділ інформаційних технологій виступає посередником, що ускладнює оперативне вирішення питань. Таким чином, запропонований підхід дозволить вирішити завдання забезпечення безпеки без

посередництва, забезпечуючи прямий доступ до необхідних ресурсів. Визначивши необхідний перелік засобів для забезпечення безпеки, начальник служби безпеки може напряму звертатися до генерального директора для отримання фінансування та здійснення закупівлі необхідного обладнання.

Таблиця 3.1 – Рекомендації щодо удосконалення організації служби безпеки ТОВ ТГ «СОЮЗ»

Організаційний захід	Зміст (призначення)
Надати службі безпеки підприємства права на самостійне матеріальне забезпечення	Дасть змогу швидко забезпечувати персонал охорони необхідними засобами
Створити на підприємстві інформаційно-аналітичне забезпечення	Це надасть можливість зібрати та систематизувати інформацію, що надходить з різних джерел, проводити її аналіз, оцінювання та підготовку оціночної та прогностичної інформації. Також, цей підхід дозволить реагувати на зміни на ринку та вести моніторинг діяльності конкурентів
Слід забезпечити службі безпеки підприємства перевірку надійності персоналу	Внаслідок економічної ситуації в нашій країні виникає значна текучість кадрів на підприємстві. Ця ситуація становить серйозне джерело загрози стосовно надійності персоналу. Кожен новий співробітник приховано представляє собою потенційну загрозу. У зв'язку з особистими проблемами та власними вимогами кожен працівник може потенційно завдати шкоди підприємству
Організувати відділ конкурентної розвідки	Основна мета існування відділу конкурентної розвідки полягає в тому, щоб забезпечити внутрішнє почуття захищеності на підприємстві. Це досягається свідомістю того, що доля підприємства залежить від власних дій і вирішень, і що компанія не стане несподіваною жертвою непередбачених обставин або ворожих дій з боку інших учасників ринку

По-друге, в умовах сфери, в якій діє підприємство, конкуренція велика, і важливо активно боротися за своє місце на ринку, оскільки саме ринок є ключовим фактором для розвитку і отримання прибутку. Отже, важливо мати відомості про ситуацію на ринку та дії конкурентів, що стоїть на передньому

плані. Для цього на підприємстві необхідно впровадити інформаційно-аналітичне забезпечення, яке дозволить збирати, систематизувати та аналізувати інформацію з різних джерел. Це надасть можливість готувати оціночну та прогностичну інформацію, ефективно реагувати на зміни на ринку і вести моніторинг діяльності конкурентів.

Ідея І.В. Садчикової та В.С. Садчикова [45] полягає в тому, що система інформаційно-аналітичного забезпечення безпеки підприємства повинна враховувати унікальні особливості його функціонування, такі як специфіка роботи, джерела фінансування та використання комп'ютерних програм. Для ефективного впровадження цієї системи необхідно провести детальне дослідження внутрішньої структури підприємства. Це дозволить керівництву отримати повну інформацію щодо використовуваних інформаційних технологій на підприємстві. Важливо зауважити, що створення ефективної системи інформаційно-аналітичного забезпечення безпеки підприємства в сучасних умовах неможливе без використання спеціалізованого програмно-технологічного комплексу.

Так, можна зазначити, що економічна безпека виступає важливою та комплексною складовою в системі забезпечення безпеки будь-якого підприємства. Оцінка її надійності та ефективності базується на уникненні чи вчасному виявленні загроз фінансам, інформації та матеріальним цінностям підприємства. Основним критерієм для оцінювання системи економічної безпеки підприємства є стабільність його економічного розвитку відповідно до планів і завдань. Інформаційно-аналітичне забезпечення виступає ключовою складовою, що передбачає взаємодію всіх відділів підприємства для формування позитивного іміджу, інформаційного супроводження діяльності та проведення господарської діяльності підприємства.

Створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення безпеки підприємства є ефективним інструментом його адаптації до змін у зовнішньому середовищі. Така система відіграє ключову роль у керуванні

фінансово-економічною безпекою підприємства, базуючись на зборі та обробці інформації. Важливо використовувати не лише стандартні показники, але й застосовувати нетрадиційні методи та інструменти. Якість та повнота інформаційної бази допомагає виявляти слабкі сторони в фінансовій діяльності та приймати обґрунтовані управлінські рішення для належного функціонування підприємства.

Дослідники О. І. Копилук та О. М. Музичка [13] вбачають, що важливим аспектом забезпечення фінансової безпеки підприємства є підсистема інформаційно-аналітичного забезпечення. Ця підсистема повинна включати такі елементи: якісні й кількісні показники фінансової безпеки, ідентифікацію наявних або потенційних ризиків і загроз, формалізовані фінансові інтереси та стан їх реалізації, стратегічний план (стратегію) забезпечення фінансової безпеки підприємства, якісні й кількісні параметри використання фінансових ресурсів, їх обсяг і джерела надходження, а також фінансовий план (бюджет). Інформаційне забезпечення включає в себе різноманітну інформацію, таку як статистична, економічна, комерційна та інші. Наявність повної, своєчасної та достовірної інформації дозволяє приймати ефективні рішення для запобігання та подолання різних загроз.

Внаслідок складної економічної ситуації в нашій країні, підприємство стикається з великою ротацією персоналу, що може становити загрозу надійності колективу. Прийняття нового працівника включає в себе потенційні ризики, оскільки кожна особа, через свої особисті проблеми чи вплив власних уподобань, може стати потенційним джерелом збитків для підприємства. В цьому контексті важливо впроваджувати систематичну перевірку надійності працівників службою безпеки підприємства.

У доповнення до вищезазначеного, важливо створити відділ конкурентної розвідки на підприємстві.

Конкурентна розвідка, хоч і нове явище для нашої країни, є необхідністю у сучасному бізнесі, і представники цієї сфери вже знаходяться у штаті практично всіх великих компаній країни.

Конкурентна розвідка на підприємстві має за мету вирішення ряду завдань, зокрема:

- надання інформаційної підтримки у процесі ухвалення управлінських рішень на стратегічному і тактичному рівнях.
- виявлення перспективних можливостей для розвитку бізнесу.
- виявлення спроб конкурентів отримати доступ до конфіденційної інформації компанії.
- управління ризиками з метою ефективного реагування на швидкі зміни в зовнішньому середовищі.
- випередження конкурентів у тендерах.
- оцінка потенційних ризиків та можливостей при здійсненні інвестицій.
- переваження конкурентів у рамках маркетингових кампаній.
- отримання переваг від фактів злиття та поглиблення.
- рання попередження про появу нових конкурентів, технологій або каналів збуту.

Зазначені завдання відділу конкурентної розвідки виступають ключовими, спрямованими на досягнення основної мети його існування – забезпечення відчуття захищеності на підприємстві через усвідомлення власної влади над своєю долею та упевненість у тому, що компанія не стане раптовою жертвою обставин чи ворожих дій конкурентів.

Кадри відділу конкурентної розвідки зобов'язані знаходити повну інформацію про конкурентів, починаючи від фінансових планів і закінчуючи особистими інтересами керівників. Завдання включають розробку сценаріїв для захоплення влади в акціонерних товариствах, а також заходів для захисту від подібних дій конкурентів. Це стає необхідним у зв'язку зі стрімким

зростанням конкуренції, розділенням ринків і складнощами їхнього поділу. Поява іноземних компаній на ринку також призводить до активного конкурентного взаємодії. Конкурентна розвідка виступає як один із важливих елементів загальної системи безпеки фірми.

Науковці О. І. Копилук і О. М. Музичка [13] підкреслюють важливість підсистеми контролінгу як необхідного елемента забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Вони виділяють два основних напрями контролінгу: тактичний і стратегічний. Тактичний контролінг застосовується для постійної діагностики рівня фінансово-економічної безпеки в короткостроковій перспективі, в той час як стратегічний контролінг орієнтований на довгострокову перспективу. Вони підкреслюють, що інформація, отримана від служби контролінгу, має особливу цінність через свою об'єктивність. Завдання цього підрозділу полягає в акумуляції та інтерпретації даних щодо функціонування зовнішнього та внутрішнього середовища. Важливим елементом контролінгу є здатність узгоджувати спрямованість різних підрозділів у досягненні тактичних та стратегічних цілей. О. І. Копилук і О. М. Музичка вважають, що використання принципів контролінгу для забезпечення фінансової безпеки підприємства дозволяє оптимізувати захист фінансових інтересів, сприяючи координації різних функцій та комплексній реалізації завдань контролінгу, таких як управлінський облік, моніторинг та контроль прийняття фінансових рішень.

Після внесення запропонованих змін у систему економічної безпеки для ТОВ ТГ «СОЮЗ», нова структура може бути організована, як показано на рис. 3.1. Для успішної реалізації цих змін підприємство потребуватиме привернення нового персоналу, спрямованого на виконання нових завдань забезпечення безпеки.

На перший етап рекомендується призначити керівника служби безпеки підприємства. Для цього бажано обрати кваліфіковану кандидатуру серед існуючого персоналу, який вже має досвід роботи та зможе ефективно

керувати організацією та управлінням забезпечення безпеки. Цей керівник буде відповідати за координацію роботи різних підрозділів служби безпеки між собою.

Таким чином, служба безпеки підприємства отримає автономний статус, ставши самостійним відділом у структурі підприємства. Це дозволить їй незалежно взаємодіяти з іншими відділами, самостійно розпоряджатися ресурсами та взяти на себе відповідальність за матеріальне забезпечення.

Рисунок 3.1 – Запропонована система економічної безпеки для ТОВ ТГ «СОЮЗ»

Також ключовим є призначення керівників для окремих підрозділів, що вимагає високого рівня досвіду в правоохоронних органах, Збройних силах України або Службі безпеки України. Ці фахівці повинні забезпечити

ефективне налагодження роботи своїх підрозділів та, що найважливіше, забезпечити професійне навчання персоналу.

Стосовно поповнення кадрового складу, першочергово слід залучати претендентів, які вже є в штаті, оскільки вони мають перевірений досвід та вже взаємодіють у колективі. Однак це може бути недостатньо, і в такому випадку необхідно шукати нових працівників ззовні. Поступово їх можна відновити на вакантні місця, але важливо не відразу призначати їх на вищі посади, а дати можливість новачкам адаптуватися та засвоїти робочий колектив.

Для ефективної роботи відділу інформаційно-аналітичного забезпечення необхідно відібрати відповідний персонал, який буде займатися збором та аналізом інформації з внутрішнього та зовнішнього середовища. Для аналізу фінансових результатів діяльності підприємства можна включити в команду співробітника бухгалтерії. Це допоможе відстежувати фінансові показники, визначати ефективність використання коштів та уникати нераціональних витрат.

Однак для успішної реалізації цього підходу необхідно мати достатні фінансові ресурси, які повинні бути забезпечені самим підприємством. Потрібно враховувати, що створення ефективної системи інформаційно-аналітичного забезпечення вимагає фінансової бази, яка може бути забезпечена власними ресурсами підприємства.

Після аналізу ключових техніко-економічних показників діяльності підприємства можна рекомендувати наступні заходи. Результати вивчення рентабельності продукції за період 2021-2022 років свідчать про її стабільність, незмінення прибутковості. Це може бути наслідком зростання собівартості продукції або впливу інфляції. Для підвищення цього показника рекомендується знизити собівартість, що призведе до збільшення прибутковості. Збільшення прибутку, в свою чергу, стане додатковим джерелом фінансування для розширення служби безпеки підприємства.

3.2 Практичні рекомендації щодо вдосконалення правового забезпечення економічної безпеки підприємства

Внаслідок аналізу законодавчої бази, що регулює охоронну діяльність, було встановлено низку недоліків у законодавстві України в галузі безпеки.

Основний закон України «Про охоронну діяльність» був прийнятий тільки у 2013 році, що свідчить про недавній розвиток законодавчої бази у сфері охорони. Незважаючи на його наявність, він не повністю визначає обсяг та повноваження охоронної діяльності, залишаючи багато питань невизначеними. На підприємствах охорона, фактично, не має чітких повноважень та можливостей, що ускладнює завдання забезпечення безпеки.

У таблиці 3.2 наведено розроблені рекомендації щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення економічної безпеки підприємства. Розглянемо ці рекомендації докладніше.

Концепція «служба безпеки підприємства» не має чіткого визначення на рівні законодавства. Хоча організаційна структура підприємства може передбачати існування такої служби відповідно до статті 64 Господарського кодексу України, ця служба практично не має повноважень, які б дозволили ефективно забезпечити безпеку. Наприклад, хоча на неї покладають завдання щодо перевірки персоналу та захисту комерційної таємниці, відсутні конкретні повноваження для якісної реалізації цих завдань. Це створює значні труднощі для служби безпеки в її функціонуванні.

Отже, щоб забезпечити ефективну діяльність служби безпеки підприємства, необхідно внести визначення цієї служби на законодавчому рівні та закріпити її права в законі. На даний момент лише державні служби, такі як поліція та Служба безпеки України, мають достатньо повноважень для ефективною перевірки та захисту. У контексті підприємства служба безпеки може обмежено використовувати свої повноваження, переважно

обмежуючись організацією фізичної охорони. Важливо врахувати, що це не означає прирівнювання до державних органів, але визначення конкретних повноважень на рівні закону для оптимального функціонування служби безпеки підприємства.

Таблиця 3.2 – Розроблені рекомендації щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення економічної безпеки підприємства

Захід	Зміст (призначення)
Внести визначення служби безпеки підприємства на законодавчому рівні	Необхідно закріпити організацію та повноваження служби безпеки у законодавстві, а також чітко визначити права персоналу щодо забезпечення безпеки. Без такого законодавчого визначення, ефективність забезпечення безпеки в Україні дійсно може бути досягнута тільки за участі державних служб, таких як поліція та Служба безпеки України
Внести визначення комерційної таємниці та нормативні акти, які б встановили положення про організацію захисту і відповідальність про розголошення такої інформації	Це дасть змогу ефективніше захистити відомості, що мають комерційну цінність для підприємства
Запропоновано внести доповнення до використання спеціальних засобів персоналом охорони на підприємствах. Важливо відмітити, що, незважаючи на наявність переліку таких засобів, відсутній конкретний перелік схвалених моделей та інструкцій з їх застосування.	Необхідно ужесточити контроль за процесами придбання та використання спеціальних засобів охорони персоналом. Зазначено, що деякі з цих засобів мають значні технічні відмінності та не відповідають реальним потребам охоронних служб

Повноваження служби безпеки повинні охоплювати не лише організацію фізичної охорони, але і проведення детальної перевірки надійності персоналу. Особливо важливо враховувати, що обмеженість засобів, доступних для перевірки кандидатів лише за допомогою анкет та співбесід, робить завдання служби безпеки неповним. Важливість глибокого

аналізу документів та історії кандидата наголошується, оскільки це дозволяє виявити можливі правопорушення та визначити надійність кандидата. Такий підхід є важливим у контексті запобігання можливим проблемам та забезпеченні безпеки підприємства.

Питання захисту комерційної таємниці стає неабияк важливим, адже законодавство України надає обмежені вказівки щодо цього питання. Інформація про захист комерційної таємниці розкидана по різних нормативних актах та не забезпечує конкретні вказівки щодо заходів та відповідальності. Це створює складнощі у впровадженні ефективної системи захисту інформації, яка має важливе комерційне значення для підприємства.

Для вирішення цього питання слід внести чітке визначення комерційної таємниці та ухвалити нормативні акти, які конкретизують положення щодо організації захисту цієї інформації та встановлюють відповідальність за її розголошення. Такий крок дозволить більш ефективно захищати конфіденційні дані, які мають велике комерційне значення для підприємства. Важливо врахувати, що у разі розголошення такої інформації особами, які свідомо або несвідомо викрили її, може бути складно здійснити відповідальність і завдати збитків підприємству. Тому визначення організації захисту та відповідальності за розголошення чи незаконне заволодіння комерційною таємницею стає необхідним.

Ці доповнення необхідно включити до Закону України «Про охоронну діяльність», який є ключовим нормативним актом, регулюючим охоронну діяльність. Це дозволить чітко визначити роль та функції служби безпеки підприємства на рівні закону. Такий крок не лише закріпить існування служби безпеки в організаційній структурі підприємства, а й надасть їй необхідні повноваження для більш ефективної роботи та розширення можливостей забезпечення безпеки.

На думку І.В. Хорт, в майбутньому охоронні структури все більше будуть використовувати нові технології, спрямовані на комплексне

впровадження технічних засобів, автоматизацію обробки інформації та розширення співпраці з державними правоохоронними органами [29]. Принцип забезпечення комплексної безпеки бізнесу буде подальше розвиватися за допомогою передових технологій для виявлення та запобігання протиправним діям, спрямованим на завдання шкоди особистості, майновим та фінансовим інтересам охоронюваних осіб та громадській безпеці суспільства. Завершальним етапом є інтеграція приватних охоронних структур у загальнонаціональну систему безпеки, в якій вирішальну роль відіграють органи внутрішніх справ [29].

У кінцевому підсумку існують кілька шляхів вирішення цієї проблеми. Один із них передбачає закріплення в законодавстві вимоги щодо обов'язковості мати державну спеціалізовану охорону для певних підприємств і організацій, аналогічно до практики у Польщі. Це може врегулювати дискусії про право на здійснення охоронної діяльності. Щодо застосування зброї, можна розглядати можливість взяття на озброєння детективам право використовувати спеціальні засоби, а недержавним охоронним структурам - і спеціальні засоби та вогнепальну зброю, за умови дотримання законом встановлених порядку та обмежень та наявності відповідної ліцензії.

У сучасний період часу український ринок охоронних послуг характеризується наявністю кількох переваг у державної служби охорони. Виступаючи як суб'єкт цієї галузі, державна служба охорони одночасно здійснює ряд контрольних функцій щодо суб'єктів, які надають охоронні послуги на ринку. Зокрема, вона відповідає за видачу ліцензій підприємцям для здійснення охоронної діяльності, залучає працівників державної служби охорони для перевірки недержавних суб'єктів цієї сфери та надає право використовувати вогнепальну зброю та інші спеціальні засоби для виконання своїх обов'язків. У той час як недержавні суб'єкти охоронної діяльності не мають права на такі повноваження.

Переваги, які наявні у державній служби охорони порівняно з недержавними суб'єктами охоронної діяльності, призводять до того, що останні стають повністю залежними від МВС, що призводить до обмеження конкуренції на ринку надання охоронних послуг. Щодо організаційного забезпечення, основні інновації та технології у сфері захисту об'єктів мають бути спрямовані на подальший розвиток технічних засобів охорони, автоматизацію охорони об'єктів і створення технічних комплексів захисту від різних видів загроз. Також важливими є удосконалення технічної укріпленості об'єктів та формування нових методів охорони, які поєднують механічні та фізичні засоби захисту.

Необхідно також організувати пости технічної охорони, які контролюються нарядами фізичної охорони на різних об'єктах, таких як вахти, патрулі, контрольно-пропускні пункти, окремі пости і інші. На думку М.В. Завального [48], нормативно-правовим актом, що регулює охоронну діяльність, і має відношення до охорони, є постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 937 «Питання забезпечення охорони об'єктів державної та інших форм власності» [49]. Ця постанова визначає перелік об'єктів, охорона яких здійснюється поліцією охорони на договірних засадах. Таким чином, підприємства зобов'язані укладати договори з поліцією охорони. Проте, існування поліції охорони та змішування публічно-правового та приватно-правового впливу викликають обговорення та зауваження від фахівців. Монопольне становище поліції охорони на ринку охоронних послуг породжує критику, оскільки вона виступає, фактично, як комерційна установа. Це призводить до зауважень щодо необґрунтованого змішування публічно-правового та приватно-правового впливу та може негативно впливати на ринок охоронних послуг.

Для вирішення концептуальної проблеми, пов'язаної з діяльністю поліції охорони, можна розглядати два можливі шляхи. По-перше, це перетворення поліції охорони у самостійне державне підприємство, яке б

відповідало за охорону особливо важливих об'єктів. По-друге, можливим рішенням є виключення з функцій поліції «забезпечення охорони фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності, які здійснюються на договірних засадах», а замість цього репрофілювання поліції охорони на охорону найважливіших об'єктів, таких як органи державної влади, енергетична і транспортна інфраструктура, медичні установи, посольства і інше.

Таким чином, запропоновані зміни можуть суттєво розширити ринок послуг, пов'язаних із наданням охорони, для приватних охоронних підприємств. Вони також сприятимуть чіткому визначенню сфери діяльності державних та недержавних охоронних структур. Однак не менш важливою є проблема матеріального забезпечення персоналу охорони. Хоча існує перелік спеціальних засобів, постанова від 11 лютого 2013 р. № 97 [42] надає лише загальний перелік за видами. Оскільки ринок пропонує багато моделей різного призначення та характеристик, рекомендується доповнити документ конкретним переліком затверджених моделей спеціальних засобів для використання в охоронній діяльності.

Так, наприклад, бронежилети поділяються на військові, поліцейські та приховані. Загальна структура сучасного бронежилета включає наступні основні компоненти:

- зовнішній чохол жилета;
- М'який балістичний захист (протиуламковий матеріал);
- жорсткі бронеплити.

Зазвичай м'який балістичний захист виготовляється з двох основних матеріалів: арамиду, більш відомого як кевлар, або з НВМПЕ, що відомий як Дупеема®.

Призначенням цього виду бронювання є захист користувача від уламків та куль, випущених з короткоствольної зброї. Цей вид бронювання швидко завоював популярність завдяки високому рівню еластичності, що

дозволяє захищати практично всі частини тіла оператора з мінімальним навантаженням на вагу.

Однією з ключових складових сучасних бронежилетів є жорсткі бронеплити. Тільки вони можуть забезпечити рівень захисту на рівнях 3-6 за стандартом ДСТУ або NIJ III-IV. Рівень захисту плити визначає ступінь захисту всього бронежилета в більшій мірі.

Таким чином, необхідно чітко визначити перелік моделей бронежилетів, дозволених для використання персоналом служби безпеки підприємства. Наприклад, для підприємств, що займаються торгівлею або виробництвом повсякденних товарів, не має сенсу мати військові бронежилети з жорсткими бронеплатами. Їм може підійти легкий бронежилет з м'яким балістичним захистом. Крім того, об'єкти та території підприємства, як правило, охороняються державними силами, тому персонал служби безпеки підприємства не потребує важкого захисту.

Співробітникам служби безпеки дозволяється використовувати газові пістолети, але існують встановлені правила обмежень для їхнього застосування. Газова зброя поділяється на газові пістолети і газові револьвери залежно від конструкції. Хоча зовні газова зброя в багатьох відношеннях схожа на вогнепальну, досвідчена особа може легко впізнати газовий пістолет за зовнішніми ознаками, такими як форма дульного зрізу.

Газові патрони, як і їхні військові аналоги, складаються з гільзи, капсули та порошкового заряду. Основною відмінністю є те, що замість кулі в них використовується заряд спеціальної речовини-іританта. Цей порошок має масу від 20 до 220 мг і може бути представлений однією речовиною або їх комбінацією, такими як дибензоксазепін (позначається як CR), хлорацетофенон (CN) або олеорезин капсикум (PV), який є екстрактом червоного перцю. Газова зброя доступна в різних калібрах, включаючи 5,6 мм, 6 мм та 9 мм. Під час стрільби газовий заряд викидається зі ствола під тиском порошкових газів, утворюючи газо-аерозольну хмару на відстані 2,5-

4 метрів. Важливо уникати стрільби з газового пістолета на відстані упору, оскільки це може призвести до серйозних поранень та опіків, а також може викликати отруєння організму у випадку потрапляння газового заряду в рану.

Газові пістолети мають декілька переваг, серед яких основною є важкість завдання смертельного поранення. У критичних ситуаціях вам не потрібно турбуватися про можливість випадкового вбивства нападника, наприклад, ударом в обличчя чи голову, що відзначається використанням травматичної зброї. Замість цього газова зброя дозволяє вам ефективно зупинити загрозу. Всього кількома пострілами ви створюєте зону, яка обмежує зорові можливості і ускладнює дихання зловмиснику - це дозволяє вам отримати час для безпечного відступу.

З іншого боку, газові пістолети мають свої переваги, оскільки для ефективного використання їх не потрібна точна мірильна стрільба, і заряд газу може проникнути через одяг супротивника. Це відрізняє їх від гумових куль, де прицільні навички грають важливу роль, і одяг може послабити удар. Однак газові пістолети також мають невеликі недоліки. В умовах вітру газова хмара може швидко розсіятися або навіть повернутися проти вас. Також важливо враховувати відстань до супротивника: при стрільбі з близької відстані заряд може мимоволі пройти повз і утворити хмару газу позаду супротивника.

Отже, необхідно розробити детальну інструкцію щодо правильного застосування та обмеження використання газової і електрошокової зброї. При цьому важливо врахувати різні моделі електрошокових пристроїв, оскільки вони можуть відрізнятися за потужністю та функціональністю. Деякі електрошокові пристрої призначені лише для електричного ураження і мають компактні розміри, тоді як інші, більші за розмірами, можуть використовуватися як кийка для нанесення ударів, додатково до електричного розряду. Важливо визначити конкретні вимоги до технічних

характеристик електрошокових пристроїв, таких як потужність, дистанція ураження та час виходу з шокового стану.

Отже, удосконалення регулювання охоронної діяльності передбачає адаптацію стандартів використання спеціальних засобів до конкретних потреб. Необхідно забезпечити, щоб звичайний магазин чи підприємство не були класифіковані як стратегічні об'єкти, для яких потрібні потужні засоби захисту. Охорона таких об'єктів може бути ефективною із застосуванням менш потужних спеціальних засобів. С. С. Юрко вважає, що використання певного спектру спеціальних засобів допускається, але відмова використовувати зброю залишається [50]. Травматична і газова зброя розглядається як спеціальні засоби без відзначення їх як повноцінної зброї.

Законодавчий підхід до обігу зброї в Україні викликає певні сумніви і неоднозначність. Особливу увагу приділяють проекту Закону України про право на цивільну вогнепальну зброю. Метою законопроекту є «посилення дотримання режиму законності в питаннях визначення правового режиму власності на зброю, закріплення основних прав та обов'язків громадян і юридичних осіб щодо виробництва, набуття, володіння, розпорядження та використання зброї і боєприпасів, врегулювання інших суспільних відносин, що безпосередньо з цим пов'язані» [51]. Це питання залишається обговорюваним і потребує окремого дослідження. Однак важливо здійснити лібералізацію в сфері обігу зброї, оскільки професія охоронця пов'язана з значним ризиком для життя і здоров'я, аналогічним до ризиків, які стикаються працівники Державної служби охорони. Проте перед впровадженням лібералізації слід створити необхідні умови та закріпити відповідні правові обмеження. Тому перед реформами в сфері обігу зброї слід ретельно розробити правові механізми для запобігання кримінальній інфільтрації в цей сектор та посилити контроль з боку держави за діяльністю приватних охоронних структур.

На думку С. С. Юрка [50], законодавство також повинно звертати увагу на склад працівників приватних охоронних фірм. На думку експерта, в сучасних умовах робота охоронця є тимчасовою та малопрестижною професією, що призводить до великої текучості персоналу навіть у стабільних компаніях, де цей показник може сягати від 40 % до 60 % щорічно. Вимоги до кандидатів на посаду охоронця наразі дуже низькі і обмежуються досягненням 18-річного віку та проходженням шестимісячної професійної підготовки в приватних вузах.

С. С. Юрко вважає [50], що вимоги до кандидатів на роботу в охороні, визначені у Законі України «Про охоронну діяльність» (ст. 11), повинні бути зміцнені. Він пропонує визначити, що «персоналом охорони можуть бути дієздатні громадяни України, які досягли 21-річного віку, пройшли строкову військову службу або контрактну службу в армії, отримали відповідне навчання або професійну підготовку, уклали трудовий договір із суб'єктом господарювання». Він вважає, що такий підхід призведе до суттєвого зменшення кількості непрофесійних охоронців і збільшення оплати праці в цій галузі за рахунок зменшення пропозиції на ринку праці.

Проблема також полягає в тому, що багато підприємців, хоча й розуміють важливість служби безпеки для стійкого розвитку свого бізнесу, часто не бажають інвестувати в навчання та розвиток персоналу охорони. Особливо це стосується фінансування служби безпеки підприємства. В сучасних умовах охоронникам, які відповідають за безпеку діяльності підприємства, часто не надається належне матеріальне стимулювання та мотивація для відповідальної роботи.

Щодо остаточного вирішення питань, пов'язаних з регулюванням та правовим забезпеченням служби безпеки підприємств, здається, що додаткові поправки до Закону України «Про охоронну діяльність» можуть бути вирішальним кроком. Це може включати визначення «служба безпеки підприємства» та конкретизацію повноважень, пов'язаних із забезпеченням

безпеки, організацією захисту та відповідальністю за розголошення чи незаконне отримання відомостей, які містять комерційну таємницю. Також може бути корисним визначення конкретних моделей чи вимог до технічних характеристик електрошокових пристроїв та створення інструкцій для застосування газових пістолетів і револьверів. Внесення змін до законодавства допомогло б забезпечити швидкий та зрозумілий доступ до необхідної інформації для здійснення охоронної діяльності.

3.3 Структурно-логічна характеристика результатів дослідження

Структурно-логічна характеристика результатів дослідження наведена на рис. 3.2.

Отримані результати дослідження розділено на групи: теоретичні, аналітичні, практичні.

У межах теоретичних результатів роботи:

- розкрито теоретичні аспекти організаційного забезпечення економічної безпеки підприємства;
- розглянуто основи правового забезпечення економічної безпеки підприємства.

У другому розділі роботи:

- проаналізовано фінансові результати діяльності ТОВ ТГ «СОЮЗ»;
- наведено характеристику системи економічної безпеки ТОВ ТГ «СОЮЗ»;
- проаналізовано функціональні складові системи економічної безпеки підприємства.

Рисунок 3.2 – Структурно-логічна схема результатів дослідження

У третьому розділі роботи:

- розроблено організаційні заходи щодо покращення системи економічної безпеки ТОВ ТГ «СОЮЗ»;

- запропоновано практичні рекомендації щодо вдосконалення правового забезпечення економічної безпеки підприємства.

Сфера використання результатів роботи – система економічної безпеки підприємства.

У межах структурно-функціонального опису використання практичних результатів зазначено:

- функціональне призначення (організаційно-правове забезпечення економічної безпеки підприємства);

- структурна належність (служба безпеки; юридичний відділ; інші відповідні функціональні підрозділи);

- склад користувачів (директор підприємства; заступники директора; керівники відповідних підрозділів).

Напрями практичного використання результатів дослідження:

- державні та приватні підприємства;

- корпоративні бізнес-структури;

- консалтингові фірми.

Перспективою подальших досліджень є розробка методичного інструментарію оцінки ризиків в системі економічної безпеки підприємства.

ВИСНОВКИ

У першому розділі роботи розглянуто теоретичні аспекти організаційного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Основною метою кожного підприємства є забезпечення стабільності та постійного розвитку. Для досягнення цієї мети важливо підтримувати високий рівень економічної безпеки, щоб ефективно реагувати на можливі загрози. Успішна реалізація цієї мети великою мірою залежить від того, як керівництво підходить до організаційно-правового забезпечення економічної безпеки.

Наведено визначення поняття «економічна безпека підприємства» різних авторів.

Економічна безпека підприємства представляє собою систему впорядкованих відносин, яка виконує складні функції регулювання процесів формування та ефективного інвестування капіталу, спрямовані на досягнення стратегічних фінансових показників при мінімізації ризиків у комерційній та фінансовій діяльності.

Система економічної безпеки підприємства функціонує у формі функціональної організаційної системи, яка використовує сили та засоби для виконання завдань забезпечення безпеки.

Розглянуто функціональні складові економічної безпеки підприємства.

Управління системою економічної безпеки підприємства взаємодіє з такими функціями управління, як планування, мотивація, управління, аналіз та контроль в процесі прийняття управлінських рішень.

Використання сучасних методів управління на підприємстві має за мету забезпечити ефективність фінансово-господарської діяльності та реалізацію стратегії розвитку, сприяючи досягненню відповідного рівня економічної безпеки.

Розглянуто основи правового забезпечення економічної безпеки підприємства.

Проаналізовано основні нормативні акти, що регулюють охоронну діяльність, а також основні нормативні акти, пов'язані із захистом та правами на інформацію.

Здійснено аналіз результатів діяльності та характеристика системи економічної безпеки ТОВ ТГ «СОЮЗ».

Підприємство діє у сфері торгівлі вже протягом тривалого періоду. Основний вид діяльності – оптова торгівля цукром, шоколадом і кондитерськими виробами.

Проаналізовано функціональні складові системи економічної безпеки підприємства.

Наведено організаційну схему служби безпеки підприємства ТОВ ТГ «СОЮЗ».

Після аналізу основних техніко-економічних показників можна зробити висновок, що підприємство ТОВ ТГ «СОЮЗ» зуміло успішно адаптуватися до складної економічної ситуації в країні і досягти прибутковості. Це підтверджується показниками чистого та валового прибутку. 2021 рік виявився важким, особливо через зростання собівартості продукції та вплив інфляції, але з 2022 року підприємству вдалося вийти на прибутковий шлях.

У третьому розділі роботи запропоновано напрями вдосконалення організаційно-правового забезпечення економічної безпеки підприємства.

Розроблено організаційні заходи щодо покращення системи економічної безпеки ТОВ ТГ «СОЮЗ». Запропоновано практичні рекомендації щодо удосконалення організації служби безпеки ТОВ ТГ «СОЮЗ». Також запропоновано рекомендації щодо вдосконалення правового забезпечення економічної безпеки підприємства.

Основні результати досліджень опубліковано в роботах [52, 53], копії яких наведено в додатку А.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Любохинець Л. С. Методологія гнучкого управління у забезпеченні економічної безпеки промислових підприємств: оцінювання та моделювання: [монографія]; [Хмельниц. нац. ун-т]. Хмельницький: ХНУ, 2022. 288 с.
2. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. / [Г. В. Блакита та ін.]; Київ. нац. торг.-екон. ун-т, Каф. економіки та фінансів підприємства. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 303 с.
3. Шмалій Л. М. Економічна безпека підприємства: сучасні проблеми забезпечення. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2019. № 1. С. 123–129.
4. Гвініашвілі Т. З., Халецька В. В. Розроблення системи забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах мінливого середовища. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Вип. 64. С. 52–57.
5. Зінченко Д. С. Економічний розвиток підприємства і економічна безпека підприємства: генеза, взаємний вплив та взаємозалежність. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2021. № 18. С. 80–87.
6. Ткачук Г. Ю. Інструментарій забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економічний простір*. 2022. № 178. С. 55–59.
7. Ткаченко Т. П. Теоретико-методологічне підґрунтя забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2022. № 3. С. 35–39.
8. Ковальчук А. М. Чинники стратегічного управління економічною безпекою підприємства в умовах змін. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2021. № 18. С. 88–93.

9. Хринюк О. С., Солосіч О. С. Процесно-функціональний підхід до формування сучасних систем управління економічною безпекою підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2021. Вип. 3. С. 86–91.
10. Біличенко М. М., Касьянова Н. В. Вплив цифрової трансформації на формування системи економічної безпеки підприємства. *Бізнес Інформ*. 2023. № 7. С. 83–91.
11. Будько О. В., Спекова О. Р. Аналіз фінансових результатів у системі інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2021. Вип. 5. С. 150–155.
12. Polozova T.V., Nicola Jennifer John Elia. Enterprise economic security system: theoretical aspects of formation. Економічні та безпекові виклики сучасного бізнес-середовища: колективна монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. Т. В. Полозової. Харків: ХНУРЕ, 2020. С. 355–362.
13. Копилюк О. І., Музичка О. М. Формування системи фінансово-економічної безпеки підприємницьких структур: *Вісник Львівської комерційної академії*. Серія економічна. 2015. Вип. 48. С. 104–109.
14. Гриценко Л. Л., Кожушко І. О., Чепурко В. О., Перепеліцин Г. Б. Ризик-орієнтоване управління в системі економічної безпеки корпоративного підприємства. *Бізнес Інформ*. 2023. № 8. С. 281–288.
15. Колєватова А. В. Взаємозв'язок аналізу та системи управління підприємством, направленої на покращення рівня економічної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 12. С. 101–106.
16. Салоїд С. В., Редько К. Ю., Богданов А. Ю., Салоїд Г. С. Управління економічною безпекою машинобудівних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 10. С. 95–102.
17. Андріїв Н. М. Інформаційне підґрунтя забезпечення економічної безпеки промислових підприємств. *Приазовський економічний вісник*. 2023. Вип. 1. С. 9–13.

18. Господарський кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 436-IV. Ст. 64.
19. Сиволап Л. А. Служба безпеки підприємства як чинник його економічної безпеки: *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2014. Вип. 1(2). С. 121–125.
20. Про затвердження Ліцензійних умов провадження охоронної діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 листопада 2015 р. № 960. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2015-%D0%BF#Text>
21. Ткаченко Т. П. Теоретико-концептуальні засади формування системи економічної безпеки підприємств в конкурентних умовах. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2023. № 2. С. 81–85.
22. Хіміч О. В. Система управління економічною безпекою підприємства. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2020. Т. 25, Вип. 6. С. 176–180.
23. Огренич Ю. О., Діброва В. О. Економічна безпека промислових підприємств в Україні: стан, проблеми та напрямки покращення. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. Вип. 15. С. 180–191.
24. Ареф'єва О. В., Ковальчук А. М., Павленко Б. О. Інноваційне управління ресурсозабезпеченням та економічною безпекою підприємства в умовах конкурентного середовища. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2021. Вип. 6. С. 32–38.
25. Скібіцька Л. І. Особливості забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах викликів та загроз воєнного часу. *Наукові праці НДФІ*. 2023. Вип. 1. С. 89–108.
26. Аванесова Н., Сергієнко Ю. Теоретичні засади управління економічною безпекою підприємств у період глобальної економічної трансформації. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2021. № 75. С. 69–75.

27. Чура С.-Г. Т. Формування системи холістичного управління економічною безпекою підприємства в умовах високої невизначеності. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2021. Вип. 2. С. 135–141.

28. Поліщук О. Б. Теоретичні основи формування адаптивно-орієнтованої системи управління економічною безпекою підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки*. 2021. № 2(1). С. 17–21.

29. Хорт І. В. Організаційне забезпечення функціонування суб'єктів охоронної діяльності в Україні: *Наше право*. 2013. № 9. С. 165–171.

30. Пригунов П. Я., Франчук В. І., Карпова К. В. Охоронна діяльність як специфічний інструмент фізичного захисту активів у системі економічної безпеки вітчизняних підприємств: *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія економічна. 2012. Вип. 2. С. 320–330.

31. Фіщенко Л. М. Фінансово-економічна безпека підприємств (юридичні аспекти): *Право і суспільство*. 2016. № 1(2). С. 112–118.

32. Про охоронну діяльність: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4616-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17#Text>

33. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 28 вересня 2017 р. № 222-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>

34. Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015. № 609. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/609-2015-%D0%BF#Text>

35. Філімонюк К. С., Тарасенко І. О. Управління захистом інформації в системі фінансово-економічної безпеки підприємства: *International scientific journal*. 2015. № 8. С. 158–161.

36. Цимбалюк В.С. Інформаційне право (теорія і практика). Монографія. К.: 2009. 364 с.

37. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#o39>.

38. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 435-IV. Ст. 505. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

39. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 1993 р. № 611. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/611-93-%D0%BF#Text>

40. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 435-IV. Ст. 507. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

41. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 р. № 3855-XII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>

42. Про затвердження переліку спеціальних засобів, придбання, зберігання та використання яких здійснюється суб'єктами охоронної діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2013 року № 97. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/97-2013-%D0%BF#Text>

43. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: Наказ Міністерства Внутрішніх Справ від 21 серпня 1998 року № 622. Міністр Внутрішніх Справ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

44. Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 р. № 706. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-93-%D0%BF#Text>

45. Садчикова І. В., Садчиков В. С. Концептуальні засади інформаційно-аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства: *Фінансові дослідження*. 2016. № 1. С. 87–95.

46. Майстро Р.Г., Полозова Т.В. Напрями вдосконалення державного регулювання економічної безпеки України. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Випуск 1(12). С. 46–50.

47. Коптєва Г. М. Система економічної безпеки підприємства: сутність, принципи та структура. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2020. Т. 25, Вип. 1. С. 133–137.

48. Завальний М. В. Правовий статус державних та недержавних суб'єктів охоронної діяльності в Україні: Форум права. 2016. № 4. С. 133–139.

49. Питання забезпечення охорони об'єктів державної та інших форм власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 937. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/937-2015-%D0%BF#Text>

50. Юрко С. С. Проблеми правового регулювання недержавної охоронної діяльності в Україні: *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2014. Вип. 27(3). С. 160–164.

51. Прийнято за основу проект Закону «Про право на цивільну вогнепальну зброю». Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України. Опубліковано 23 лютого 2022 року. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/219896.html>

52. Полозова Т.В., Чулков Д.І. Організаційно-правове забезпечення економічної безпеки підприємств. *Сучасні стратегії економічного розвитку: наука, інновації та бізнес-освіта. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, 1 листопада 2023 р.) / За заг. ред. д.е.н., проф. Т.В. Полозової. Харків. ХНУРЕ. 2023. С. 162–163.

53. Явтушенко В.М., Чулков Д.І. Особливості онлайн-освіти в контексті цифрового розвитку: перспективи, монетизація, ризики. Функціонування соціально-економічних систем в контексті цілей сталого розвитку: колективна монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. Т. В. Полозової. Харків: ХНУРЕ, 2023. С. 173–180.